

Fašistički list »Il Popolo di Trieste« od 31. maja o. g. piše, da Slaveni prodiru sve jače u Trst; slavonska periferija Trsta sve više jača, a talijanski centar izumire. Postoji opasnost za »nacionalni karakter« Trsta...

ISTRA

U šest reiona centra Trsta, gdje su u većini Talijani, bio je 1934 god. višak rođenih 39, a u šest reiona periferije, gdje su Slaveni u ogromnoj većini, višak rođenih nad umrlima iznosio je 396 jedinica.

GLASILO SAVEZA JUGOSLOVENSKIH EMIGRANATA IZ JULIJSKE KRAJINE

Fašističke statistike o slavenstvu Trsta

»Ma premono le tue mura, fortezza della mia stirpe, i flutti di razze novelle...«

To su stihovi iz jedne pjesme, koju je napisala Margherita Sarfatti, poznata talijanska publicistkinja i pjesnikinja, dugogodišnja saradnica (i ne samo to) Benita Mussolinija, auktorica poznate knjige o Mussoliniju (»Dux«). Ona je tu pjesmu, pod naslovom »Trieste«, napisala još 1916, a sada je nedavno izišla u knjizi njezinih sabranih pjesama. Kad je ta knjiga štampana (»I vivi e l'ombra«) tršćanski »Il Popolo di Trieste« od 25. aprila preštampano je tu pjesmu i donio ispod nje komentur, u kojem kaže, da su ti stihovi lijepi, ali da »nisu više savremeni, jer je danas stvarnost drugačija. Prevedeni na naš jezik ti stihovi Margherite Sarfatti znače po prilici ovo: »Valovi nove rase pritišću na zidove Trsta, tu turajavu moje rase.« A »Popolo di Trieste« je 25. aprila izdao, da to danas više ne stoji, da je tako bilo 1916, kad je ta pjesma napisana, ali da je danas drugačije...

Mi nismo vjerovali riječima tršćanskog lista, ali nismo htjeli da polemiziramo s njime i da mu dokazujemo, kako i danas, kao i pred deset, kao i pred dvadeset godina, Slaveni doista pritišću na zidove odnarođenog Trsta i da ga svojom krvlju regeneriraju u znak Slavenstva. Mislimo smo: što da se upuštamo u razgovore s »Popolom«, kad ga nikakav naš argument neće uvjeriti, toliko je tvrdoglav. Mislimo smo: čekajmo!

I što smo dočekali? Dočekali smo to, da je sam »Popolo« morao da pljuje sebi u lice i da progovori 31. maja nešto što je sasvim u protivnosti s onim što je tvrdio 25. aprila.

Dne 31. maja »Popolo di Trieste« naimo donosi članak pod naslovom »Denatilitet u Trstu — Koji su reioni pogodjeni, u kojem turdi sasvim otvoreno, da Slaveni prodiru sve jače u Trst, da se slavonska periferija Trsta sve više jača, a da talijanski centar izumire i da postoji opasnost za nacionalni karakter Trsta. Za talijanski nacionalni »karakter«, razumije se.

»Popolo« u tom članku turdi novinarskim jezikom ono isto što Margherita Sarfatti turdi pjesničkim frazama: na zidove Trsta udaraju jaki valovi slavenstva...

U tom članku »Popolo« se najprije obara na općenito nazadovanje savjesnosti tršćanskih građana u pitanju radjanja. Čudno fašističko shvaćanje radjanja dolazi još jednom do izražaja u tom članku, ali mi se nećemo upuštati u ismijavanje te apsurdne demografske kampanje.

U prvom dijelu članka interesantno je za nas naročito ovo mjesto:

»U mutnim vremenima, kad je stranac udarao na vrata, građanstvo je osjećalo dužnost da poveća broj boraca i branitelja grada protiv onih, koji su ga htjeli osvojiti. Onda su unutarnji reioni, to jest ono što je u gradu bilo najčišće talijansko, ono što se smatralo svetom falangom, rasli svake godine u broju rođenih. Neprijatelji su bili uvijek brojniji, ali je i grad također odgovarao sve gušćim brojem svojih branilaca.«

Tako je dakle, bilo pod Austrijom... Onda su se, po mišljenju »Popola«, tršćanski Talijani radjali sistematski, da bi sačuvali talijanstvo Trsta! Ali ostavimo da »Popolo« dalje govori:

»Danas naprotiv upravo reioni centra, oni talijanski sto posto (P), pokazuju prortjedjenje kolijevki, a porast lijesova. Od šest centralnih reiona u godini 1934 samo tri pokazuju neki slabu suvišak novorodjenih nad mrtvima, dok u ostala tri reiona smrt nadmašuje rođenja. A ta tri reiona nisu napuščena od siromašnih ljudi, nego od srednjeg staleža, koji je najbolje providjen. Ti reioni nemogu da opravdavaju ekonomskim razlozima svoje dizertiranje od ljudske i patriotske dužnosti stvaranja novih života.«

Evo cifara o mortalitetu i natalitetu spomenutih šest reiona za godinu 1934:

	rođi.	umr.	razlika
Sv. Vid	279	210	+69
Stari Grad	299	257	+42
Novi Grad	186	237	-51
Nova Barjera	213	290	-77
Stara Barjera	454	456	-2
Sv. Jakov	338	280	+58

»U centru je, kad sve zbrojimo i odbijemo naravan porast pučanstva u godini 1934 svega 39 jedinica!« konstatuje »Popolo« i nadodaje:

»Ali jedan drugi fenomen, koji bi moralo građanstvo da nazdize je naravan porast u Predgradskim reionima...«

I prije nego iznosi statistike o tom opasnom porastu tih predgradja (koja su zapravo veći pravi grad Trst) »Popolo« kaže:

»Ali reioni predgradja imaju još i danas, šesnaest godina poslije oslobođenja, grupe drugorodaca (allogeni), koji su ostali od organizovane imigracije od prije rata. Ti reioni s pučanstvom, koje je relativno oskudnije od onog u centru, pokazuju cifre rođenja, koje dokazuju jednu plodnost, koja

OPET JEDAN INFAMAN POSTUPAK FAŠISTIČKIH VLASTI

JUGOSLAVENSKI DRŽAVLJANIN DOVABLJEN U ITALIJU I STRPAN U FORMACIJU ZA ABESINIJU

Dramatičan bijeg iz Verone

Zagreb, 4. juna 1935.

Sever Andrej

Roman (jer taj događaj možemo s pravom tako nazvati) Andreja Severa smo sasma slučajno doznali — sreli smo ga u čitaonici društva »Istra« medju onima koji cijelog dana tamo sjede, čitaju i čekaju na posao.

Sever Andrej iz Predloke kod Dekani, mlad čovjek od 33. godine, priča:

KRIVOTVORENO MAJČINO PISMO

— Godine 1921 za vrijeme terora prigodom izbora prebjegao sam bio u Jugoslaviju. Bilo mi je 19 godina. Nikada nisam odlazio natrag. — Radio sam svuda, a u zadnje vrijeme u rudniku Germa kod Pirota.

Dobio sam jugoslovensko državljanstvo 1923 god. (akt Min. unutrašnjih dela br. 28.797 od 16. novembra 1923).

U Jugoslaviji sam služio i vojsku u 5. pešačijskom puku u Valjevu 1924 do 1925 god. Zavičajan sam u Cerknici.

U junu 1933 god. primio sam pismo od majke iz Predloke

pisano na stroju.

Potpisana je bila i moja kuma Marija Picega iz Dekani. U tom pismu mi javljaju da mi je kum Josip Picega u oporuci ostavio svoje imanje, pa da bi bilo potrebno da dodjem kući urediti baštinu. Ujedno mi javljaju da je moja krivica bijega preko granice amnestirana. To da su im rekli na općini i u karabinjerskoj kasarni.

U pismu su citirale i broj i datum rješenja o amnestiji.

Baš tada sam bio ostao bez posla, jer je rudnik Germa bio likvidirao. Nalazio sam se u Skoplju.

KONZULI U SKOPLJU I LJUBLJANI POTVRDJUJU NAVODE PISMA I DAJU PROLAZNICU

Neki prijatelji su me savjetovali da idem na konzulat i da pitam bi li mogao otići slobodno kući. Otišao sam na konzulat u Skoplju. Tamo su mi potvrdili da amnestija zaista vrijedi onako kao

što su mi javili, i da mogu slobodno otići kući da uredim pitanje baštine, ali budući da sam zavičajan u Cerknici to neka se obratim konzulatu u Ljubljani.

Otišao sam u Ljubljani. Tamo su mi potvrdili to isto, i dali su mi propusnicu s kojom da mogu otići preko Postojne kući. Zajamčili su mi da mi se neće ništa zla dogoditi.

20. septembra 1933 god. sam se oženio i pet dana poslije toga

uputio sam se preko Postojne kući sa urednom propusnicom talijanskog konzulata u Ljubljani. Ženu sam ostavio u Skoplju.

OSAMNAEST MJESECI VUČEN PO ISTRAŽNIM ZATVORIMA

25. septembra sam došao vlakom u Postojnu. Tu su me odmah uhapsili, pretražili i uzeli mi sve dokumente i ono pismo. Saslušali su me na brzu ruku i po noći su me okovanog odvezli zatvorenim tamničkim autom u Kopar.

U Kopru su me zatvorili u ćeliju u podrumu. Okovali su mi noge. Svake noći su me saslušavali. Suočavali su me sa raznim licima. To je trajalo mjesec dana. Svaki drugi dan sam dobivao samo kruh i vodu. Češće su me tukli, naročito pri sprovodjenju na saslušanje. Po danu i po noći sam bio okovan.

Iz Kopra su me noću odvezli u Trst u »San Giusta«. Tu me ispitivao svaki dan jedan tenente, jedan civil i jedan oficir milicije. Obična pitanja su bila:

Da li se sastajao u Jugoslaviji s emigrantima — Čime se bave emigranti — Pozna li koga od vodstva — Je li bio u kojem emigrantskom društvu — Ko izdržava ta društva — Zašto je tražio jugoslovensko državljanstvo — Je li služio vojsku u Jugoslaviji itd.

Iz Trsta su me odvezli u Goricu. Sve noću i tamničkim zatvorenim autom. Uvijek sam bio okovan. Pratila su me po četiri oboružana vojnika. U Gorici su mi postavljali ista pitanja. Hrana je bila uvijek jednaka: jedan dan tamnička hrana, drugi dan kruh i voda. Po noći bi me budili i vodili na saslušanje. Uvijek se me ispitivali preko tumača.

Iz Gorice u Idriju su me odvezli iza 15. dana. U Idriji su mi pokazivali razne slike i pitali me da li poznam koga od tih. Sva četiri zida sobe su bila puna tih slika. Tu su mi uzeli otiske prstiju i upoređivali sa drugim otiscima.

Iz Idrije u Postojnu, iz Postojne u Ilirsku Bistricu, a odavle na Rijeku. Uvijek su me vozili noću. Svuda su mi postavljali ista pitanja. Na Rijeci su me vodili po ćelijama i tražili da li me ko pozna i da li ja koga poznajem. Za vrijeme šetnje su me također vodili u dvorište i suočavali s raznim licima. Bilo ih je mnogo — pun zatvor. U ogromnoj većini su bili naši ljudi.

Iz Rijeke opet u Trst, pa u Veronu. U Trstu su me držali dva dana, pa su me autom, koji naliči na šinterska kola, odvezli u Veronu.

U Veroni su me opet bacili u jednu ćeliju u podrum. Hrana je bila kao prije. Pod je bio od betona, a polijevali su ga vodom. Tu nisam više bio okovan, ali

sam bio tako slab da sam se jedva držao na nogama.

Češće su me ispitivali oficiri. Pitali su me uvijek o emigraciji. Često su se navraćali na pitanje kako Jugoslavija gleda na emigrante iz Julijske Krajine.

Nekoliko puta su u moju ćeliju zatvorili razne ljude, koji su govorili hrvatski ili slovenski. To su bili provokatori, koji su nastojali da štogod doznaju na taj način od mene.

PRED VOJNIM SUDOM

Iza 18 mjeseci kako su me zatvorili — t. j. u martu ove godine — stavili su me pred vojni sud. Dodijelili su mi branitelja, jednog tenenta, koji je vrlo dobro govorio hrvatski. Zvao se Natali. Čini mi se da je bio Dalmatinac.

Pred sud sam doveden izmedju četiri oboružana vojnika, koji su cijelo vrijeme sudjenja stali kraj mene. Osim njih bilo je u sobi još dvadesetak oboružanih vojnika.

Isptivali su me preko tumača, jer ne znam dobro talijanski, ali sam ipak razumio što je moj branitelj govorio. On je govorio ovako nekako:

— Optuženi je bio zaveden kad je utekao u Jugoslaviju. Morao bi ipak doći pred Specijalni tribunal. Ali molim sud da ga kazni samo sa 18 mjeseci zatvora — toliko koliko je već izdržao. Budući da je domovini potreban svaki čovjek u ovo kritično doba, predlažem da se okrivljeni odmah pusti i istog časa uvrsti u odred za Abesiniju. Kada se prebrodi današnju krizu neka se nastavi sa progonom pred Specijalnim tribunalom ako to bude potrebno, ali za sada ga treba uvrstiti u vojsku.

Tako nekako je govorio moj branitelj, i ja sam bio riješen — to jest: osuđen sam na 18 mjeseci, ali budući da sam toliko izdržao u istražnom zatvoru, to su me odmah oslobodili, obukli me u vojničko odijelo i poslali u logor.

U PRIPREMNOM LOGORU ZA ABESINIJU

Stavili su me u 1 bateriju 8 poljskog artiljeriskog puka. Odveli su me u kasarnu Pirelli, koja se nalazi oko kilometar i po od Verone. Tu je logor vojnika za Abesiniju.

U logoru smo bili kao u zatvoru. Nismo smjeli niti razgovarati s nikim, čak ni s drugim vojnicima. Niko nije smio u taj logor. Ni novine nisu puštali unutra. Pisma su cenzurirali. Ja sam iz tog logora odmah pisao majci u Predloku i ženi u Skoplje, ali nisam nikada dobio odgovora. Mislim da nisu primili moja pisma.

Tu sam našao mnogo naših iz Julijske Krajine. Bilo ih je od 21—30 godine. Nekoji su bili na otsluženju vojnog roka, a drugi rezervisti. Pričali su mi da su ih mobilizirali zato što su sumnjali na njih ili što su imali nekoga svoga u Jugoslaviji. Tako da su radili svuda u Julijskoj Krajini.

Pokupili su sve one koji su im bili sumnjivi kao Slaveni i koji su bili kažnjavani iz političkih razloga.

U tom logoru sam bio od 25. marta do 19. maja. Toga dana su sakupili nas Slovene radi proslave godišnjice kada je Italija ušla u rat. Komandant našeg pu-

se ne zaustavlja pred nikakvim egoističnim ili ekonomskim razlozima. Kakva li je to lekicija za građane, ali i koliko opasan simptom za budućnost! Predgradje i Kras (Altipiano) nisu zaustavili natalitet, dok grad nazaduje.

»Popolo« se zatim pita neće li Trst jednog dana morati zahvaljivati svoj život doprinosu kraških sela i svog predgradja. Kaže »Popolo« da »tršćani znadu što može da znači ta mogućnost. Ako se ispita cifre radjanja i smrti u šest periferijskih (slavenskih!) reiona, onda vidimo, kaže »Popolo«, da je natalitet najveći upravo u onim socijalnim klasama, koje najslabije stoje ekonomski, a da nazaduje u onim klasama, koje bi morale najprije da odgovore na poziv Mussolinija, da odgovore civilnim dužnostima, to jest da radjaju.

»Popolo« donosi ovu tabelu za reione predgradja:

	rođi.	umr.	razlika
Sv. Ana	236	127	+109
Skedenj	258	171	+87
Farnet	276	186	+90
Sv. Ivan	200	148	+52

Rojan 175 144 +31

Barkovlje 84 57 +27

U tih šest slavenskih reiona porast pučanstva bio je za čitavih 396 jedinica, naprama mizerabilnih 39 jedinica u šest centralnih reiona, koji imaju navodno više talijanski karakter. To je ono što zabrinjuje tršćanski fašistički list.

A nas veseli. To je još jedan dokaz, da je naš narod pod Italijom pun vitalnosti. U ranijim prikazima ove naravi u ovom listu uspjeli smo, po talijanskim službenim fašističkim statistikama, dakazati, da je u čitavoj Julijskoj Krajini u porastu naš element i da ga ne ubija ni velika emigracija, pa je omjer Jugoslaveni—Talijani još uvijek u našu korist kao i 1914. A ovo što iznosimo o Trstu još je jedan svijetli momenat, koji nam dokazuje, da nas ni grad ne može potderati, da i tamo prkosimo i asimilaciji i svim urbanističkim nepogodama. Naša rasa prodira i u samom Trstu, jer se reioni, o kojima »Popolo« govori kao predgradju, danas više ne dijele ničim od samog grada Trsta, oni su čisti Trst, i to veći i snažniji, slavenski dio Trsta.

Clancima, koje donosi »Popolo« neće se ubiti plodnost tih slavenskih »predgradja«, o nima straha niti od toga, da će sada najednom Talijani u centru iz patriotskih motiva početi užurbano radjati...

Ispunjava se sve ono što su predviđali ne samo naši vidoviti ljudi, nego i nekoji talijanski bistri umovi. Angelo Vivante, naprimjer, u svojoj knjizi »Irredentismo Adriatico« predviđao je 1910 osakru budućnost Trsta. U njegovoj knjizi ima stranica, koje bi morali i danas fašistički vodje da čitaju, pa bi uvidjeli da im je narančanje uzaludno: slavensko zdravlje prijeti!

A kad smo počeli sa stihovima (malcar i jedne Sarfatičeve) da se na koncu sjetimo jednog idealnijeg i većeg pejsnika, Scipia Slatapera — Zlatopera, koji je pao u ratu kao junak za talijanski Trst, ali koji je u svojoj knjizi »Il mio Carso« ostavio veličanstvene vizije Slavenstva, koje silazi niz Kras i tršćanskom moru. U ekstazi diktiranja velikom slavenstvu, koje se u svojoj primitivnosti brutalno spušta k moru, Zlatoper je vidio kako drhće taj Trst... (im.)

ka kolonelo Kovarić Ettore nam je održao govor. Govorio je talijanski, a tumači su nam prevadjali.

»IZA ABESINJE — DALMACIJA«

Kolonelo nam je rekao najprije da su i njegovi stari nekada govorili slavenski, ali da je on pravi Talijan, kao što smo i mi Talijani. Jer da su naši pradjedovi bili Talijani, a Austrija da ih je poslavenila. Sada kada su ponovno slobodni, sada treba da opet svi postanu Talijani.

Kao što su se naši ocevi borili junački za tlačiteljicu Austriju, tako da se moramo i mi boriti za Italiju.

Sada idete u Abesiniju da proširite slavu Italije. Italija je bila uvijek pobjednica, pa će biti i sada. Zato i vi nemajte da osramotite svoje roditelje, svoju braću i Italiju.

A kada pobijedimo one barbare u Africi junački ćemo se okrenuti k istoku. Preći ćemo Jadran i tamo će nas raširenih ruku dočekati neoslobodjena braća.

Još je u tom smislu govorio, a tumači su nam prevadjali riječ po riječ.

Za Abesiniju smo imali da krenemo do koji dan.

DRAMATIČAN BIJEK

Te noći sam bio određen na stražu u barutanu San Martino, koja se nalazi 3 km daleko od Verone. Bilo nas je 9 vojnika i jedan kaplar. U šest sati su me postavili na prvu smjenu. U ponoć sam imao ponovno da nastupim stražu.

Odlučio sam da bježim.

U džepu sam imao 5 lira.

Kada su me o ponoći ostavili na straži, ja sam, odmah čim su se drugi udaljili, napustio stražarsko mjesto i sa svojom puškom uputio sam se prema željezničkoj pruzi.

Tri puta sam mijenjao vlakove. Svaki put bi kupio kartu samo do najbliže stanice, a dalje bi se vozio bez karte. Jedan grad sam zaobišao pješke da me ne uhvate, jer je u gradovima kontrola veća.

I tako sam, poslije nekoliko dana bio preko talijanske granice. Bio sam samo u hlačama i košulji, jer sam pušku, bluzu i kapu bacio prije nego sam prešao granicu.

A kontrola? — A hrana?

U Italiji je sve sada izmiješano. Puni su vlakovi vojske. Niko nikoga ništa ne pita. Svi viču, psuju, pjevaju. I svi nose hrane u torbama, i svi, nude jedan drugoga, jer niko ne zna kuda ide ni kada će se vratiti. Tako sam i ja mogao da iz Verone putujem do granice sa 5 lira u džepu.

A da su vas uhvatili?

— Imao sam uvijek kraj sebe punu karabinku. Živa me ne bi bili uhvatili. Skupo bi prodao svoju kožu!

To je, eto, roman Andreja Severa iz Predloke, koji je iz želje za zemljom htio otići kući. Iza kako je sve to prepatio doznao je da mu opće niko nije ostavio nikakvu zemlju. Kroz cijelo to vrijeme čekala ga je u Skoplju žena — vjenčana 5 dana prije njegova odlaska. — Ona nije znala za cijelo to vrijeme ništa o njemu. — (t. p.)

IMANJE BARUNA MARENCIJA

vrijedno 11 milijuna lira prodano na dražbi za 75 hiljada

Materija, maja 1935. U više navrata spominjali smo kako je u našim krajevima očajno ekonomsko stanje. Svakim danom naša imanja idu na buvanj. Ne prodje niti jedan dan a da nije pribijen na općinskoj ploči oglas, koji oglasuje da se to i to imanje u tom i tom selu prodaje na dražbi. I to ne samo mala imanja, nego i imanja vrlo uglednih i velikih posjednika.

Pred nekoliko se je dana prodalo na dražbi jedno ogromno imanje i to baruna Marencija iz Odoline. Njegovo se je imanje sa zgradama i svim ostalim prodalo za samih 75 hiljada lira, dočim je bilo procjenjeno na ništa manje nego 11 milijuna lira. Njegovo je imanje kupio jedan trgovac iz Milana.

Nama nije baš toliko teško što se je ovo imanje baruna Marencija prodalo, jer on nije bio naš domaći čovjek, nego je bio doseljenik iz Tirola. Ali nam je teško što je ovo imanje i sva zemlja opet došla u ruke tudjinu, koji nam je krvni neprijatelj i koji će nas isisavati.

DVA NIJEMCA IZ JUŽNOG TIROLA OSUĐENA NA SMRT zbog umorstva trojice finansijskih stražara

U oktobru 1933 bila su u Južnom Tirolu ubijena tri finansijska stražara. Sad je u Bozenu svršen proces, na kojemu su osuđeni na smrt Paul Hofer, star 24 godine i Johan Gufler, star 27 godina. U istom procesu su osuđeni Rudolf Schlegel, star 33 godine i Goifred Reich, star 24 godine, svaki na osam godina zatvora.

Interesantno je, da se jedan od osuđenih na smrt zove Hofer. To je prezime nosio veliki tirolski nacionalni heroj Andreas Hofer.

OBSOJEN ZARADI PRELAZA JUGOSLOVENSKE MEJE

Ker je skrivaj odšed u Jugoslaviju, je bil pred goriškim sudiščem obsojen na 22 letni Lojze Gorkič iz Vrtojbe.

POSOJILNICA ZA ILIRSKO-BISTRIŠKI OKRAJ

DOBILA JE FAŠISTIČNEGA KOMISARJA

Reka, junija 1935 — (Agis). — Pod naslovom »Zadnje naše posojilnice propadajo«, smo v eni prejšnjih številkih našega lista prinesli vest, da je Posojilnica za ilirsko-bistriški okraj v Trnovem, nazvana »Severjeva posojilnica«, prišla v likvidacijo. Kot nam pa sedaj poročaju iz Trnovega je za omenjeno posojilnico, ki se je od dveh domačih najdelj vzdržala, bil imenovan fašistični komisar. Novoimenovani komisar je prevzel svoje posle 27. maja t. l. Kot zgleđa, se oblastem ta posojilnica ni zdela še »godna« za likvidacijo in so ji imenovali vladnega komisarja, ki je baje brat reškega prefekta. Namere fašističnih oblasti in njihovi načrti so nam dobro znani. Doslej ni še noben naš zavod, naša ustanova ali zadruga, ki je dobila takega komisarja, pokazala uspehov, pač pa obratno.

Posojilnica za ilirsko-bistriški okraj je bila poleg Notranjske, pozneje Ljudske posojilnice v Postojni, prvi zavod te

vrste na Nostranskem ter kot deseta ustanovljena na današnjem Zasedenem ozemlju. Ustanovljena je bila leta 1893. in ima torej že 42 poslovnih dob za seboj. Uživala je veliko zaupanje pri domačem prebivalstvu, zlasti pri okoliških kmetih, ki so večinoma svoje prihranke zaupali njej. Ni čuda, če je bilo torej poslovanje tega denarnega zavoda izredno živahno in vedno zadovoljivo. Svoje prostore ima v Valenčičevi hiši (vulgo Severjevi) v Trnovem in je po tem imela tudi svoje ime med domačim prebivalstvom. Ta posojilnica je bila še edina te vrste, ki se je nahajala v rokah domačinov. Z imenovanjem komisarja pa je prišla tudi ta v tuje roke, kar pomeni poleg tega, da je izgubljen ves kapital, ki je bil vložen v njej in uničen ves trud naših kmetov. Prej ali slej bo sledila brez dvoma v usodi ostalim zadrugam, ki so jih »sanirali« vladni komisarji.

ZAKAJ JE BIL ARETIRAN IVAN BIZJAK V ČEZSOČI

»Judeževa naslednica, bodi pripravljena...«

Bovec, maja 1935. (Agis). Pred nekaj dni so neznanci v teku noči na hišni zid posestnika Andreja Kavsa v Čezsoči št. 20 napisali: »Judeževa naslednica bodi pripravljena, tvoji dnevi so šteti. Gorje vam, izdajalci!« Napis je bil sestavljen iz pol metra velikih črk, napisanih s črno olinato barvo in se je raztezal čez vse pročelje.

Posestnikova žena Justina, ki je med vaščani osovražena, a zelo priljubljena pri Italijanih, je bila ona, kateri so namenili ta napis. Gospa Justina, bi bila seveda najbolje ukrenila, če bi dala napis takoj pre-

beliti. Ker se pa zaveda naklonjenosti karabinerjev, je zadevo prej javila na karabinersko postajo in kot krivca naznačila Ivana Bizjaka. Naslednji dan je prišlo v vas šest karabinerjev, ki so pričeli s preiskavo in aretirali osumljenega Ivana Bizjaka, ga odpeljali s seboj in pridržali v zaporu dva dni. Med zasliševanjem osumljenca in drugih so dognali, da Bizjak ni kriv ničesar in so ga nato izpustili. Ob splošnem posmehovanju vaščanov so napis prebelili, da so črke izginile iz pročelja hiše.

K ARETACIJI STANKA PROSENA IZ AJDOVŠČINE

Gorica, junija 1935. — (Agis). — V zadnji številki našega lista smo poročali, da je bil 15. maja aretiran v Ajdovščini 28 letni Stanko Prosen. (Potoma smo navedli pri tem, da je Prosen delavec, med tem ko je v resnici brivski mojster in je imel v Ajdovščini lastno delavnico).

Iz povsem zanesljivih virov pa dajemo, da je bil Prosen aretiran na podlagi denunciacije. Nekaj dni pred aretacijo je bil Prosen v gostilni pri Čermelju v Ajdovščini. Domači sin, ki je bil v družbi nekega svojega prijatelja, je začel izzivati družbo v kateri je bil Prosen. Povdariti moramo, da sta sin in njegov prijatelj člana vseh fašističnih organizacij v Ajdovščini. Kako se je izzivanje razplelo in zaključilo, ni znano. Od merodajne strani pa so bili Prosenovi znanci obveščeni, da je Pro-

sen denunciran po enem izmed domačinov izzivateljev, češ da ju je nagnal in opsoval v italijanski svinjari. Nekaj dni na to je Prosen pozvan v karabinersko kasarno, kjer so ga aretirali. Po treh dneh zapore v Ajdovščini so ga odpeljali v Gorico.

Ali odgovarja ovadba resnici ni znano. Vsekakor pa bo denunciant, ki spada, kot je sklepiti med fašistične vrste, primerno zavarovan. Njegova izjava pa bo v vsakem slučaju, če odgovarja resnici ali ne, za oblasti brez dvoma edino verodostojna.

Naša mladina sicer, kljub temu da so ti primeri zelo redki, zastrupljena v raznih fašističnih organizacijah popolnoma nezavedno in brezmišlno ugonablja lastne ljudi in ne misli pri tem, kako zelo škoduje tudi sama sebi.

KOBARIŠKI PODEŠTA PODTAKNIL DVEMA DOMAČINOMA VOJAŠKE PUŠKE

Na kakšne načine skušajo škodovati oblasti našim ljudem

Kobarid, maja 1935. (Agis). Pred kratkim časom so v Kobaridu pri Zganu in Spičku (po domače) našli v vsaki hiši po eno vojaško puško. Zelo so se začudili temu, ker so bili prepričani, da to ni njihova last in da gre brez dvoma za kako inscenirano maščevanje, ali pa podtikanje. Zadevo so javili takoj karabinerjem, katerim so izročili tudi najdeni puški. Brigadir je izjavil, da so bili ravno kar namenjeni k njim, da izvrše preiskavo, ker so dobili za to primerna obvestila. V obeh domačinih je to dejstvo še bolj utemeljilo njihov sum, da gre za podtikanje, a nihče se ni mogel predstavljati in razlagati pravega razloga in vzroka za to, ter tudi ne od kje bi vse izviralo. Karabinerji so pričeli z vsoto vsemu preiskovati ta slučaj. Po temeljiti preiskavi, v kateri so zaslišali

zlasti vse fante, ki so obiskovali predvojaške tečaje, so ugotovili sledeče: puške so bile last fašistične organizacije, ki vodi predvojaške tečaje. Te so bile spravljene v občinskih prostorih, do katerih je imel direkten vstop le podešta. Ko so v tej smeri nadaljevali se je dokazalo, da je izvršil z namenom škodovati ljudem to podlost v resnici sam podešta. Bil je aretiran in pridržan v zaporu. Kako je dalje z njim in ali je dobil za svojo podlo dejanje zaslužen kazni, nam ni znano. Domačina se imata tako zahvaliti le slučaju, da sta si rešila preljubo svobodo, ker če bi nakana podeštatu uspela, ju gotovo ne bi rešil nihče več, kakor nam je znano že iz številnih podobnih primerov, ko so bili naši ljudje kljub nepobitnim dokazom radi podtaknjenih zadev obsojeni na velike kazni.

VELIKI ŠKANDAL NA RIJECI

Opljačkana blagajna Trgovačke akademije — Divni rezultati odgoja

Rijeka, 1. juna 1935. U nedjelju 26. maja, poslije podne kad je Rijeka ostala gotovo pusta, jer je gradjanstvo otišlo na razne utakmice i izlete dešavalo se u zgradi riječke trgovačke akademije nešto vrlo neugodno i nezgodno po fašističke vlasti, a bogme i po fašistički režim.

Do danas još nepoznata lica provallala su k riomice u zgradu trgovačke akademije i izvela slijedeće:

Opljačkali su školsku blagajnu i odnijeli 12.000 lira. Porazbijali su stolove i ormare. Povadili iz njih sve spise kataloge i svjedodžbe, koje su spalili. Poskidali su i porazbijali po čitavoj školskoj zgradi sve slike Mussolinija i Kralja. Za direktora ove Akademije Segnani-a, koji se slučajno nalazio izvan Rijeke pripremili su vješala i špagu. Na kraju posmradili su sve školske prostorije.

Sve je to izvedeno tako da nije nitko ništa primjetio. Riječke faš. vlasti

akademije — Divni rezultati odgoja

su na sto muka, jer ne mogu pronaći krivce. O tom po fašistički režim vrlo neugodnom događaju ne smiju novine ni da pisnu. Osim toga gradjanstvo ne smije o tome da razgovara. — Sa svim tim je vijest o događaju smjesta raznešena ne samo Rijekom nego i mnogo dalje pa se o tome makar kriomice svakako komentira i na račun toga zbijaju vicevi. — Sve je uvjereno, da je to djelo školske omladine.

Ovaj je događaj od velikog značenja. — Tu se u prvom redu vidi rezultat fašističkog odgoja omladine — pogotovo ovdje na granici. Vidi se koliko vrijedi ovaj školski sistem za asimilaciju pograničnih krajeva. To je i rezultat »zadovoljstva« Riječana što su pripojeni »majci« Italiji.

Držimo da nije taj slučaj osamljen. Bit će da su ovakvi i slični događaji na dnevnom redu, ali ih fašističke vlasti radi sramote zataškiju.

NAŠI OB ABESINKI MEJI

Nekaj, o čemur fašistično časopisje ne piše

Iz afriških talijanskih kolonij se že vraćajo parniki z obolelimi vojaki, katerih število fašistično časopisje ne omenja. Vendar pa povedo druga poročila, da so bolniki v pristaniščih južne Italije že prenapolnjene teh vojakov in da prihajajo dan na dan novi transporti. Vedno pogostejša pa so tudi pisma, katerim se posreči preko vseh ovir, da pridejo po mesecih in več v prave roke. Iz teh pisem naj navedemo popolnoma dobesedno vse kar lahko zaima naše čitatelje. Pisali so jih naši fantje in iz njih se jasno razvidi ves obupen položaj v katerega se pahnjani.

Prvi piše:

»Afrika, 15. IV. 1935. — Tvojo dopisnico sem dobil, sem bil zelo vesel, ker si nisem mislil, da pride tako hitro. Hodila je namreč samo sedemnajst dni; če šteješ, ie to res malo ker so eni dobili pisma, ki so bila pisana meseca februarja.

Tukaj, kjer smo sedaj, smo blizu morja in je precej veliko mesto. So tudi beli ljudje, seveda jih ni veliko. Črni je pa precej in imajo hiše postavljene kar iz vej. Kadar začne deževati, dežuje kar po štirinajst dni skupaj in štejejo tisti čas za zimno. Dežuje tako zelo, da je vode do kolena. Ležimo pa kar pod šotori, malo slame, pa po večini skoraj samo na pesku, ker je tu sam pesek.

Ljudje, namreč črnci, so pa še zelo divji in žive kar skupaj z živalmi. To je kame-lami, osli in kravami, vse to leži skupaj na ulicah, namreč pred hišo. Kakor pravijo, bomo morali še zelo daleč hoditi, da pride-mo do meje. Od tu, kakor pravijo, ne smemo pisati slovensko.

Drugo pismo:

»Tu ni niti pitne vode, voda stane, kakor vino. Vročina 40°: še nikoli nisem bil tako žalosten, kakor sedaj. Ne morem si misliti, da sem tako daleč od svoje družine in svoje žene, ki sem jo pustil samo. Včeraj sem dobil pošto in sem se nekoliko potolažil, ko sem zvedel, da ste zdravi in da upate, da se bom vrnil. Toda meni ne pade niti v glavo, da se bom vrnil tako hitro, ker smo tu v polni pripravljenosti na vojno. Gotovo si predstavljate položaj v takih okoliščinah; zgubil sem popolnoma upanje, da se bomo še kdaj videli. Mi smo še lahko srečni, ker se nahajamo v vojašnici, toda oni reveži, ki morajo biti pod šotori, ne morejo niti hoditi od prevelike vročine. Tu dobimo dnevno 1 liter pitne vode in 1 liter za umivanje. Umiramo že radi dolgočasje, ker se tu ne vidi ničesar drugega kot pesek. Nikoli si nisem mislil, da bom prišel v te kraje in nikoli nisem niti sanjal, da taki kraji sploh obstojajo. Vožnja sama je bila krasna in sem se zelo zabaval, toda nikoli si nisem mislil na to kar je prišlo. Danes še ne vemo ničesar kaj bo, govori se tudi o miru ter upamo, da bo kmalu prišel.

Iz ostalih poročil še lahko posnamemo, da so pogoji pod katerimi žive zelo obupni. Iz pisma se že vidi, da jim primanjkuje vode, a tudi hrana je nezadostna, slaba in pičla. Kraji, kjer so vojaki, so polni raznih strupenih kač in tudi zveri, ki se zlasti ponoči klatijo okoli taborišč. Nad pismi se izvaja stroga cenzura, prepovedano je vsako pisanje o položaju in stanju, posebno strogo pa je prepovedano pisati v slovensčini. Kolikor pisem pride domov, povsod se izraža velika žalost in vsi se poslavljajo, ker so zgubili v takih razmerah sploh vsako upanje, da bi se še vrnili.

(Agis).

NE SAMO BOLANI, TUDI SLABOUMNI SE VRAČAJO IZ AFRIKE

Trst, junija. — (Agis). — Naš list je že prinesel vesti, da so naši fantje na potu v Afriko ali pa tam že na mestu, podlegli raznim boleznim, ali pa da se vračajo bolani in nesposobni za delo itd. Iz Vrem pa poročajo, da je prišla vest, da se je nekemu vpoklicancu, ki je bil poslan v Afriko iz neznanih razlogov omračil um. Poslali so ga nazaj v Italijo, kjer so ga vtaknili v neko norišnico. Te in slične vesti, ki se z neverjetno naglico širijo med ljudstvom jako porazno vplivajo na vse, zlasti na one, ki so na tem, da bodo morali danes ali jutri isto pot.

VZORNA UČITELJICA V PODMELCU

Podmelt, pri Tolminu, maja. (Rob). Kake razmere vladajo v ljudskih šolah v Julijski Krajini ne bi nihče verjel, dokler se ne bi prepričal na lastne oči. Pri nas na pr. je nastavljena neka učiteljica, ki je omožena in ki ima več še nedoletnih otrok. Učiteljica pa ne pušča svoje otroke doma, temveč jih jemlje s seboj v šolo, kjer jih morajo učenci med poukom pestovati, nanje paziti in se z njimi igrati. Ob priliki nedavnega obiska šolskega nadzornika, je učiteljica zatrčila, da so otročki pridni in mirni in s tem je bila zadeva mirno rešena.

Kot je iz tega razvidno, ne vlada še po vseh šolah enoten sistem vzgoje. Ponekod vzgajajo otroke v pretiranem lažinacionalizmu, drugod pa spet v bodoče skrbne družinske očete in matere. Katera vzgoja bo boljša bomo šele videli. Eno pa je gotovo že sedaj, namreč, da naši otroci ne bodo imeli niti najosnovnejših pojmov šolskega znanja.

RADGONSKA VSTAJA

Naš polk št. 97 se je vrnil iz Rusije 2 aprila 1918. Iz časopisov smo že v Rusiji zvedeli, kako se godi v naših krajih. Pomanjkanje, glad, utrujenost itd., je razburilo našo kri. Sili vsega slabega smo si želeli dopusta. Naša dva dobra oficirja, nadporočnik g. Vodopivec in poročnik g. Znidarčič, sta nam požrtovalno pomagala, da smo po vrsti skoro vsi šli na odmor. Z dopusta smo se vračali vsi ogorčeni, kajti neznosna beda, katero smo videli doma, nam je šla prav na živce! Nekega popoldne smo se zbrali v gostilni. Bili so Melihen, Ukovič, mnogi drugi in jaz. Melihen je čital slovenske liste, ki so hudo napadali avstrijsko vladu. Ko je končal, je imel oster nagovor proti avstrijskemu tiranstvu ter je pozival na odločen upor. Ukovič je prosil, naj napravi načrt cele pobune, vsi drugi pa naj tajno agitirajo za vstajo. V svojem silnem navdušenju je pozval, naj si vsi svečano zaobljubimo ter sežemo v roke, da izvedemo drzen načrt. Njegove prepričevalne besede so nas tako oglele, da smo si strastno segli v roke ter se zartili, da se dvignemo ob prvi ugodni priliki.

Takoj naslednjega dne smo pričeli s tajno agitacijo. Ko smo spoznali, da je vojaštvo našega mišljenja, smo postajali od dne do dne drznejši. Nekega dne sem zbral svoje ljude, bilo jih je okoli 280. O stvari sem omenil le par besed in to je tako učinkovalo, da so se vsi odločili za naš načrt. Moj predstojnik je bil praporščak gospod Kranjc, ki je že vedel o naši zaroti. Nekega jutra nas je peljal na vežbališče. Naš višji komandant je bil nadporočnik, navdušen Čeh. Praporščak g. Kranjc mi reče, naj poveljujem. To sem takoj storil, a množstvo se ni ganilo. Nadporočnik vpraša, zakaj ne ubodajo. Korporal Sinkovec odgovori, da od samega glada ne morejo več delati. Nato reče nadporočnik: »Razumem vaš položaj, — nekaj sem tudi slišal... — a to pustimo. Moštvo je ponudil cigaret ter dejal, naj sede. Sedeli smo par ur, tajno se pogovarjali, potem pa smo odšli v vojašnico.

Vrli Ukovič je izdelal načrt, agitacija se je uspešno razvijala in Melihen in tovariši smo se zbirali zvečer v gostilni, katero smo nazivali »Pri Liziki«. Tako smo se zbrali tam tudi 25. maja. Melihen je zopet čital časopise, burno govoril ter nas navduševal za boj proti Avstriji, za končno osvoboditev ter za ujedinjenje vseh Jugoslovancev pod žezlom Kralja Petra.

Kmalu po 8 uri se priplazi v gostilno vojni žandar Zadkovič, ki je bil pred vojno čuvaj v koprski kaznilnici. Vprašal je natakario Liziko, ali so gostilničarji vojniki. Dobra Lizika bi nas bila rada potajila ter nas zanika. On se pa ne da odpraviti, posluša pred našo sobo, potem vdre, drži kvisku revolver ter ga naperi proti Melihnu rekoč: »Vi ste aretirani, pojdite z menoj!«

Vsi smo ostrmeli. Melihen se obotavlja, a Zadkovič mu žuga, da ga ustrelji. Mi bi radi oprostili Melihnu, a ko zapazimo za Zadkovičem številno oboroženo patroljo, se zdržimo. Jadni Melihen se vda, mi se pa vsi razburjeni vrnemo v vojašnico. Tam je že vse spalo, a naš silen ropot jih takoj zbudi. Takoj povemo, da je Zadkovič aretirar Melihna in to je na tovariše učinkovalo, da so kar grmeli: »Rešimo ga, rešimo ga še nocoj!« Vse je skočilo na noge, vsak pograbil puško in orožje ter steče na dvorišče, odkoder so stopili še v druge oddelke, jih zbudili ter jih privlekli na plan. Tistega večera je imel službo praporščak gospod Kranjc, ki je vprašal Ukoviča, kaj pomeni ta ropot. Ukovič mu pove, da je Melihen aretirar in da ga hoče vojaštvo osvoboditi. Gospod Kranjc se je vesti silno razveselil, a naenkrat se je pa izgubil in o njem ni bilo ne duha, ne sluha.

Hitro smo poslali po municijo, a žal, v skladišču je bil samo en zabo. Ko je bila ta malenkost razdeljena, je šel vod vojakov na mesto, kjer je bil Melihen zaprt. Vojaki so zahtevali Melihnovo osvoboditev, a oficir, neki Nemec, ki je bil komandant straže, ukaže streljati. Straža sproži in naš vod odgovarja. Tako je začel boj, v katerem sta padla dva stražarja vojaka in poveljnik-oficir.

Vojaška komanda takoj postavi proti upornikom rekrute s strojnimi, katero so krili z oleandri od strani hiš. Oficirji, sami Nemci, so stali revolverji v rokah nad glavami rekrutov, ki so streljali proti upornikom, a k sreči tako, da so kroglice letele nad glavami, kajti drugič bi se bili vsi kopali v krvi. Pokanje je trajalo do 4 ure jutraj. Nekdo nam je pripoveduje, da je videl Zadkoviča, kako je lastnoročno ustrelil dva naša tovariša. — Boj je poleg, kajti na telefoničen poziv so prišli na pomoč 1 mađarski polk, 7 celovski polk in nekaj artiljerije.

Pazljivi čitatelj je že spoznal, da je bila vstaja vsled Zadkovičevega izdajstva preuranjena in zato se je naš lepi načrt ponesrečil. Stvar pa ni ostala brez ponesrečij. Uporniki, videč, da nimajo municije in da so skoraj že obkoljeni, so nagle slednjega dne begali na vse strani ter

so orožje večinoma pometali v Muro. Nekaterim se je posrečilo zbežati, večina pa je bila zajeta ter prevedena v vojašnico ter konjske hleve, kjer je bila skrbno zastražena. Jaz sem se povrnil k svojim okoli 8 ure jutraj ter sem našel v vojašnici poročnika g. Znidarčiča in še druge slovenske oficirje, ki so mi povedali, da bomo aretirani ter da naj za ta slučaj odložimo svoje spise,

PRED PREKIM SODOM — LOPOVSKA NEMŠKA JUSTICA SMRTNE OBSODBE

Istega dne okoli 9 ure jutraj nas je stalo 12 obtožencev pred prekim sodom. Okoli nas sami bajoneti! Bili so trije, strogi nemški sodniki in več pisarjev. Obtožitelj je bil naš »zvesti« brat-Hrvat Zadkovič, ki je bil pri vsakem obtožencu vprašan ter nas tako nemilosrdno obtoževal, da smo kar obupavali. Vsak obtoženec je bil na kratko izprašan ter se je izgovarjal kako je mogel in znal. Samo Melihen in Ukovič se nista mogla zagovarjati, kajti besni sodniki niso hoteli slišati od njiju niti besedice. Po končanem »zaslišanju« so nam predložili »protokol« z zahtevo, da ga podpisemo. To smo storili.

Nato nam prijavil nadporočnik-avditor, da smo vsi obsojeni na smrt ter da imamo 24 ur časa za priziv. Dostavil je še, da so današnji zagovorniki silno dragi in ker mi nimamo dovolj denarja, nam dajo jutri brezplačnega vojaškega zagovornika. Naduti in razkačeni nemški polkovnik pa je na nas zarežal in zagrmel, da bo dal do zadnjega moža postreliti« diese verfluchten 97er Schveine«. Vsi prepadeni smo bili odvedeni v posamezne zapore.

Ali naj opišem strašne svoje ure v zaporu? Še sedaj me stresa, ko se jih spominjam! Čutil sem, da se mi kot človeku gdi neizmerna krivica. Bil sem vojak, največji trpin na svetu. Kot Sloven bi se moral boriti za Avstrijo in za cesarja. Nesmisel! Borba za cesarja, trinog in zatiralca moje krvi, moje narodnosti in moje svete slovenske domovine! Kako naj jaz kot pošten človek gazim svoje svetinje, ter poljubim bič, ki me tako kruto tepe. Take in podobne misli so mi vrele po izmučenih možganih in po do smrti utrujeni duši. Temen obup se me je loteval, stiskal sem lazil iz kota v kot ter trepetajoče štel svoje zadnje težke, težke ure.

Okoli dveh popoldne mi prinese vojak nekoliko kuhane repe za kosilo. Od silnega trpljenja nisem mogel jesti. Počasi, s svinčnimi nogami se je bližala noč. Bilo mi je še hujše! Rad bi bil zadremal, a nisem mogel. Trpljenje

STRELJANJE — ŽIVALSKO VESELJE NEMŠKE MNOŽICE RADGONSKI ŽUPNIK — NEMČUR — DOLŽNOST NAŠE JAVNOSTI NAPRAM PADLIM ŽRTVAM

Melihen in Ukovič, oba prekrasna in zelo inteligentna mladeniča, sta bila med nami gotovo najboljša in zato tudi posebno priljubljena in čislana. Radi njine usode smo bili vsi potrti. Druga dne sta bila okoli 9 ure jutraj privedena pred preki sod, kjer je bila njuna obsoda kratkim potom potrjena. Odvedli so ju zopet v zapor in medtem razglasili po mestu, da bosta takoj ustreljena. Nemška radovedna in krivična publika se je takoj natepla iz celoga mesta. Vojaško poveljništvo je vprašalo nemški bataljon, kdo bi se prijavil za streljanje. Skoraj cel bataljon se je ponudil. Nato so šli po oba obsojenca. Melihen se je držal jako samozavestno ter je uprav strumno korakal. Ukovič pa je bil bolj zamišljen. Prišel sem na strelišče, je vojni kaplan imel nagovor, potem pa so obsojenca postavili na strelno mesto ter ju degradirali. Melihnu so zavezali oči in nesrečni Ukovič ga je moral gledati. Po osem vojakov je merilo v glavo. Ko je padel Melihen, je med nemško množico od radosti kar zašumelo, med našim pa si videl tugo in solze. Tudi Ukoviču so hoteli zavezati oči, a on si jih ni pustil — trdi sili se je pa moral udati. Tudi pri drugem krvavem prizoru so bili Nemci vsi blaženi ter je malo manjkalo, da niso od veselja vriskali. Nesrečni žrtvi so sezuli vsakega spravili v nekaj zaboj ter ju odpeljali na pokopališče. Druga jutra sta bila oba groba mučnikov vsa pokrita s cvetjem in venc. Zopet nove aretacije, a vse brez uspeha.

Naslednjega dne so ob 2 popoldne odvedli na morišče še ostalih šest obtožencev in zopet so bili vsi Nemci na nogah. Obsojenici so pevaje šli v smrt. Peli so slovensko in laško pesem, to pa radi tega, ker je bil med obsojenici eden laški Primorec. Kako lepa vzajemnost med dvema tlačenicima narodima in manifestacija proti skupnemu nemškemu tiranu. Proces z nesrečniki je bil podoben včerašnjemu. Naši vojniki in slovanski čuteči ljudje so se silno potrti vračali z morišča, medtem ko so Nemci in Mađjari malodane skakali od samega divjega veselja.

Ostali trije, že prvega dne obsojeni, so bili pomiloščeni, kakor tudi mnogi drugi, ki so bili obsojeni naslednje-

pisma in denar. Svoj denar sem takoj izročil naredniku, razne kompromitujoče spise in tiskovne sem uničil. Nato sem odšel v kavalerijsko vojašnico, kjer me Zadkovič dobi in aretirar. Izroči me nemškemu vojakom, potem pa aretirar še Ukoviča. Njega in mene spravi v zapor, kjer je bil Melihen. Dični naš brat Zadkovič je aretirar še mnogo drugih ter jih zaprl in zastražil po konjskih hlevih.

nepopisno! Mislim sem, da znorim! Po eni popolnosti se odpro duri. Blagi poročnik g. Znidarčič, ki je bil učitelj nekje na Primorskem, mi je dal sporočiti, naj takoj imenujem 3 prijatelje kot priče, ki bi svedočile, da se nisem udeležil upora, ampak da sem bil med uporom z njimi v gostilni. Imenoval sem dva narednika in enega četovodjo. G. Znidarčič jih je nato takoj obvestil, kako naj pričajo. Rečeno mi je bilo tudi, naj jutraj točnem po vratih, da pride vratar, kateremu naj povem, da imam priče, ki bodo dokazale, da nisem bil pri uporu. Omenim, da je bil vratar popolnoma naš človek, ki mi je tudi rad šel na roke.

Vrata se zapro, a o spanju ni govora, čutil sem se pa vendar nekoliko pomirjenega. Zdelo se mi je, kakor bi se mi na vrhu globokega in temnega brezdnega odprla špranja, skozi katero je prisiljal solnčni žarek, ki mi ob visoki in strmi steni kaže nevaren in spolzek izhod. Upal sem in se še bal ter nestrpno pričakoval jutra. Ko se zdani, začnem biti po durih. Vrtar, ki je že vedel, kaj bo, — takoj pride. Ponovim mu, kar me je bil sam naučil. Dobri mož takoj sporoči mojo prošnjo, ki je prišla neovirano v zapisnik, kar je jamačilo, da bom zaslišan.

Okoli 9 ure pride k meni duhovnik, da me spove. Odkrito mu povem, da se čutim nedolžnega in da so tudi moji tovariši nedolžni, kajti mi ravnamo po svojem naravnem pravu, katero nam je sam Bog položil v našo dušo. Krivi so pa tisti, ki nas tlačijo in zatirajo. Nato sem ga prosil papirja, da bi pisal zadnji list svojim staršem.

Kmalu nato so bile poklicane moje priče in med temi tudi natakario Lizika, ki se je izborna potegnila za me. Na sodišče so me zvali šele popoldne. Tolmač je bil poročnik g. Znidarčič, naj pri mojem prihodu skrivaj namignil, naj bom miren, ker sem že izven vsake nevarnosti. Še parkrat sem bil poklican, potem pa izpuščen.

VESELJE NEMŠKE MNOŽICE RADGONSKI ŽUPNIK — NEMČUR — DOLŽNOST NAŠE PADLIM ŽRTVAM

ga dne. Posredovali so baje slovenski poslanici. Skoraj cel naš uporni kader je bil odposlan v Szekesfeharvar, nekateri so bili razpršeni po drugih mestih, a Nemci so skrbeli, da je kolikor mogoče mnogo naših ljudi bilo odposlanih na bojno fronto.

Nekoga dogodka pa ne smem zamolčati. Nosil sem rusko uniformo in ta je padla v oči. Ko sem prišel iz zapore, sem stal na dvorišču in k meni pristopi radgonski župnik. Vedel je, da sem utekel smrtni obsodi. Čestita mi ter me povabi, naj ga prihodnjega dne obiščem. Radovednost me je gnala k njemu. Sprejme me prav prijazno, ponudi mi stol, postreže z dobrim jelom, pičajo in cigaretami. Zanima se za moje pokolenje, govori o padlih žrtvah, mi nastavlja razna čudna vprašanja, kakor da bi me hotel speljati v nevarne izjave. Jaz mu odgovarjam na vse, a tako oprežno, da mi ne može do živoga. Vabi me, naj večkrat prihajam k njemu, ker bi se rad priučil gladki slovenski govorici in po možnosti tudi italijanščini. Slutil sem nastavljen past. Ko se mi je zdelo dovolj te igre, se prav lepo zahvalim na pogostitvi — a vrnil se nisem več. Po tem dogodku so me kmalu poslali v Romunijo.

Vprašamo se, ali je imel naš ponesrečen upor kako pomen? Že od začetka vojne so posamezni slovenski vojniki in cela krčela prehajali na drugo fronto. Tako je profesor Košnik že v začetku zbežal s celim vlakom vojakov preko granice k ruskim bratom. Leta 1917 je dr. Pivko s svojim oddelkom zapustil Carzano. To je edini slovenski Sokol, ki je v večjem stilu dejansko pokazal, kako temeljito je umel sokolsko idejo! — Pred par tedni je bil upor v Judenburgu, — sedaj pa v Radgoni. Bratje Čehi so storili tudi velika dela in vse to je bil pač jasen dokaz, da avstrijski Slovani nečesto več robovati mačehi — Avstrija in da Avstrija mora brez njih propasti! Vse to je dalo misliti avstrijskim merodajnim krogom — pa tudi članom entente — in cel kompleks teh dokazanih činov je prav gotovo v obilni meri pospešil konec vojne, razpad Avstrije ter ustanovitev novih slovanskih držav.

Še par zaključnih besed o našem izdajalcu Zadkoviču. Ta slavni junak je bil ves čas v našem polku ter je na fronti brezdušno sili vojake naprej. Bil in tepel nas je tako krvavo, da smo bili manj vsi razljučeni. S takim brezsrčnim postopanjem do nas je avanziral do narednika. V Radgoni je postal vojni žandar in tu se mu je zahotel novega odlikovanja zato je vedno slikal ju vohunil za nami, dokler nas ni aretirar in izdal, kakor je bilo tu opisano. V zahvalo za to nečuvno izdajstvo in prelitja bratske krvi je prejel srebrno svetinjo. Zelo sem radoveden, kod se danas potika ta dotična kreatora. Ko bi kdo vedel, bi storil prav, da prijavi, kje rezidira ta junak, da se mu mnogi prizadeti lahko zahvalimo, kakor se spodobi.

Končno bodi omenjeno še to! Judenburške žrtve so bile prepeljane v Ljubljano, Laha Magnacca so Italijani prepeljali iz Radgone v Gorico. Slovenci, roko na srce! Ali nismo dolžni svoji časti i ljubezni do domovine, da prepeljemo tudi junaške ostanke Melihena, Ukoviča, Žvaba, Vencija i dr. v našo belo Ljubljano?

Ako nismo tega storili do sedaj, sklenimo da to storimo. In s tem končam ter kličem: »Večna slava radgonskim padlim junakom!«

F. N.

»Slovenski Narod« 31 V 1928.

ODMEV RADGONSKEGA UPORA

Dne 16. junija 1918 je bila v župni cerkvi v Radgoni vojaška maša in pridiga. Slovenski bataljon je peljal v cerkev slovenski častnik Fran Škof. Drug častnik je peljal Italijane. Vojni kurat je pridigoval v slovenskem jeziku. Italijani, ki pridige niso razumeli, so sedeli večinoma na klopih in na tleh ter — dremali. Po nesreči (pravili so, da mu je s stropa padlo nekaj na glavo, sicer je bil pa že prej sumljiv zmedenosti) je naenkrat znorel neki poddesetnik III. nadomestne stotnije, Italijan. Planil je kvisku iz sanj in zakričal. Posrečilo se je štirim blizu stoječim vojakom, da so ga ukrotili in odpeljali v bolniško sobo, kjer so krotili norega. Začeli si kričati znorel. — To pa je bilo dovolj vzroka, da so se zbudili tudi drugi dremajoči. Niso razumeli, za kaj gre. Slišali so le krik in lomljenje drogov pri baldahinu, kjeru so krotili norega. Začeli si kričati vsi in drveti iz cerkve, vsi zbegani vsi prestrašeni. »Gori, revolucijo, cerkev se podira, bežite, rešite se« vse mogoče so kričali ubogi zbegani vojaki. Vojni kurat je stal čisto mirno — kakor izklesan na prižnici in se ni ganil, ker od začetka tudi on ni vedel, za kaj gre. Častnik Škof je skočil na klop in začel miriti vojake. Bili so grozno prestrašeni, vendar so se počasi začeli vračati na svoje prostore. Zunaj cerkve sta zbrala v vrsto vojake poročnik Heinisch in stotnik Mühlhofer, ki je prišel na pomoč. Vrnili so se in zopet napolnili cerkev do zadnjega kotička. Nato je vojni kurat v slovenskem in italijanskem jeziku v lepih besedah razložil vojakom radi česa so se tako prestrašili, in jim priporočal, naj bodo drugič pri podobni priliki v življenju bolj možati.

»JAJNINE«

»JAJNINE«. Ovo izvanredno jelo naše domače tvornice »Peke-tete« (makaroni, špageti i prilozji za juhu) prodaje se po cijeljoj našoj državi. Svuda ih vidimo po izlozima: u Zagrebu, Beogradu, Skoplju, Splitu i po svim drugim gradovima i pokrajini. To je najbolji dokaz, kako ih se svuda upotrebljava i kako su obiljbljene medju svima.

ODAZOVITE SE!

Nikad nije bilo nužnije nego sada da pišemo i objavljujemo svijetu sve ono što se događa s našim narodom u Julijskoj Krajini.

Apeliramo na sve one, koji imaju savjesti, koji žele da naša borba donese ploda, koji vide ozbiljnost momenta, da pokažu i djelom svoju solidarnost sa svojim listom u odlučnoj borbi.

»Istra« mora upravo sada da živi punim životom i da djeluje, jer je ona jedini glas, koji govori u ime naroda u Julijskoj Krajini u ovom odlučnom času.

Molimo Vas, DA NAS PODUPRETE PRETPLATOM, DA IZVRŠITE SVOJU DUŽNOST prema svom listu, koji svoju zadaću savjesno vrši.

SPOMIN NA RADGONO

Skoplje, maja 1935.

Z velikim zanimanjem sem prečital opis upora p. polka št. 97 v Ragoni, tembolj ker sem bil sam deležen tega tužnega dogodka. Leta 1918 sem bil prišel iz italijanske fronte v Radgono in sem bil dodeljen drugi rezervni kompaniji p. polka št. 97. Poveljnik te kompanije je bil ritmajstor Forst zaveden Čeh, mislim da je bil sin znanega češkega ministra Foršta. Jaz, tedaj feurih, sem bil pri njemu edini oficir.

Kompanija je vsled dotoka vojakov iz ruskega jetništva silno narasla, mislim da je v času upora štela okoli 2 tisoč mož. Razumljivo je, da je bila dvema oficirjima pri tako velikem številu možva vsaka disciplina nemogoča. Pa se tudi ritmajstor Forst, ki je bil zelo komoden mož, zanj ni brigal, še manj pa jaz. Hodili smo navadno v kako nedostopno goščavo ob Muri lenariti in medtem ko so moji vojniki držali »sovjete«, sem jaz prebiral v hladu romane. Seveda je Forst le redkokdaj prišel blizu. Spominjam se da so me tedaj v oficirski menzi imenovali »boševiški komandant«. Nikdar pa si nisem mislil da bi ti ljudje, ki so bili skrajno dobročudni kljub vsemu pomanjkanju pripravljali upor. Vse se je dogodilo slučajno, brez vsake predpriprave, spontano. Dasi so imeli moji ljudje v mene neograničeno zaupanje in sem skoro vsakega osebnostno poznal, vendar nisem niti slutil da bo prišlo do upora. To sem vedno trdil v preiskavi, avditorji pa so bili drugega mišljenja.

Stanovall sem tedaj v Zorzinijevem gradiču v Gornji Radgoni. Kritične noči sem bil proti običaju že zgodaj v postelji. Slišal sem sicer v polusnu neko streljanje toda mislil sem da je to neka nočna vaja. Sicer pa so vojniki »Demogele« večkrat ponoči iz nediscipline streljali. Zjutraj pa je prišel k meni štabni narednik in mi sporočil povelje komandanta Kornmüllera da moram nemudoma k njemu in sicer oborožen. Obenem mi je med oblačenjem in spotoma pojasnil celo situacijo.

Medtem se je že zdanilo. Na Radgonskem trgu sem videl grupo časnikov, med njimi Kornmüllera. Zapovedal mi je da moram takoj po stranski ulici v Kodoličevu kasarno, kjer moram pozvati vojaške na brezpogojno predajo. Bilo je povsod vse mirno in o kakem uporu nobenega sledu. Šel sem naprej, za menoj pa mala patrolja, skrita, tako da bi na mene samega vojniki ne streljali, ampak me smatrali za parlamentarca. Srečno sem prispel na dvorišče. To je trenutek ki ga opisuje Vaš dopisnik na drugi strani lista (Po uporu). On me je smatral narednikom, ker sem bil oblečen v erarično obleko.

Na dvorišču je bilo vse v neredu, razbiti sodi in zaboji, vsepovsod, rastresen tobak (seveda iz bukovega listja) in jedila, v tem neredu pa so stale posamezne grupe vojakov. Moje prve besede so bile res: »Kakšne neumnosti pa uganjate fantje!« potem pa sem sklical vse skupaj v velik konjski hlev, ki jim je služil kot spalnica in jim pojasnil njihov težek položaj. Svetoval sem jim naj takoj vržejo vstran tudi najmanjšo erarično stvar, ki so si jo tekom noči prisvojili. Zaprl sem vrata za seboj in hitel javiti stanje v vojašnici.

Medtem pa je že prišel neki nadporočnik, čigar imena se več ne spominjam, s vojaško patroljo. Tudi ostali časniki, ki so opazovali uspeh moje ekspedicije so se približali, tako da mi ni bilo treba več iz vojašnice. Takoj je sledilo povelje da se morajo vsi vojniki, ki so bili zajeti v vojašnici zbrati v jahalnici, do golega sleči in preiskati, potem pa se mora z vsakim posebej napraviti zapisnik o pretekli noči. Pripominjam, da se je večina vojakov tekom noči razbežala po sosednjih vaseh in so se sedaj polagoma vračali.

Odprli so hlevska vrata in izgnali ljudi v jahalnico. Toda bilo je že prepozno. Moj nasvet, naj se vojniki znebijo ukradenih stvari so le ti dobro poslušali. Ko smo z dignili deske ki so vojakom služile za ležanje smo našli pod njimi na pravcati magacin vsemogočih stvari. Čevlje, tobak, ovojke, hlače, revolverje, različne konzerve, itd., vse mogoče smo našli pod temi daskami. Tudi novega papirnatega denarja je bilo obilo, mislim da preko 30.000 kron. Ko je vse to videl polkovnik Kornmüller, se je zelo hudoval na me, vendar pa nisem imel vsled tega nobenih posledic in moram pripomniti da sem z imenovanjem do moje degradacije dobro shajal.

Začela se je stroga preiskava, tekom katere sem bil večkrat zaslišan in marsikateri hvaležen pogled je bil tiho slovo za mene. Rezultat preiskave je bil ta da so bili mnogi obsojeni na smrt, drugi pa na dolgoletne ječe. V svarilen vzgled sta bila že 27 V. 1918 ustreljena mučenika Melihen in Ukovič. Hrabro sta padla in polila s svojo srčno krvjo predzorje Jugoslavije. Par dni na to je bilo ustreljenih še ostalih šest žrtev. Pri eksekucijah smo morali biti vsi navzočni. Bilo je prisotno tudi mnogo civilnega občinstva. Imel pa sem vtis da se je pretvorila justifikacija v mogočno protiaustrijsko demonstracijo in po mojem mišljenju je bilo ravno to vzrok da se je nadaljevanje izvršitve smrtnih obsodb ustavilo.

To so moji spomini na upor 97. p. polka v Radgoni. Napisal sem jih prvič in mislim da bodo zanimali marsikoga, ki je služil v teh kritičnih časih, ko je bila kri tako po ceni »Novantasete«, zato upam da vam bodo v Vašem cenjenem listu dobrodošli.

Inž. Marko Kranjec

ZADNJI POZDRAV RADGONSKIM MUČENIKOM

PETSTO PRIMORSKIH EMIGRANTOV NA PRENOSU OSTANKOV ŽRTEV

Andrej Melihen

Kakor da bi hotelo tudi nebo pokazati svoje sočustvovanje, jer v četrtek po silno deževni noči in po meglenem jutru zasijalo najtoplejše poletno sonce, ko so se zbirali v Gornji Radgoni ljudje, ki so kljub slabemu vremenu in kljub naporni dolgi vožnji prihitali, da izkažejo čast na zadnji poti radgonskim mučnikom in junaškim Majstrovim borcem. Prišli so iz vseh bližnjih krajev štajerske in Prekmurja, prišli pa so tudi iz Lendave, iz Rogaske Slatine, iz Celja, Ljubljane in Zagreba posebno veliko pa ih je prišlo iz Maribora. Pripeljali so se z vlakom, z avtobusi in kolesi. Zbralo se je tako okoli štirideset ljudi, med njimi pa je bilo gotovo preko petsto primorskih emigrantov.

Krste z zemskimi ostanki pokojnikov so že po noči bili prenesli pred župno cerkev. Preproste črne krste so bile dobesedno pokrite z vencami in s cvetjem. Ob njih pa so imeli častno stražo Sokoli in gasilci. Ko je bila od pol enajstimi sveršena služba božja v cerkvi je domači župnik Martin Gaberc ob asistenci več duhovnikov blagoslovil pokojnike, pevsko društvo »Zora« iz Gornje Radgone pa je ubrano zapelo žalostinko.

V dolgem, skoro nepreglednem sprevodu so korakali skozi trg ki je bil ves v zastavah, šolska omladina, za njo vojaška godba, častna četa vojakov v bojni opremi, narodna garda iz Veržaja, Sokoli v kroju, čete gasilcev iz sosednih krajev, razna društva z zastavami in venci, med njimi tudi naša emigrantska društva iz Maribora, Zagreba, Murske Sobote in Lendave, ki so bila zastopana po velikem številu članov. Za krstami, ki so jih nosili Sokoli in gasilci, so stopali najprej sorodniki pokojnikov, nato zastopnik vojske, bivši vojni nekdanjega 97. pehotnega polka, Majstrov borci, zastopniki, raznih korporacij in društev, končno zastopniki oblasti in dolga vrsta domačega prebivalstva.

Ko so spuščali krste v skupen grob, je oddala vojaška četa trikratno salvo, vojaška, godba pa je zaigrala Beethovno žalostinko. Medtem kod je duhovščina opravila pogrebne molitve, je bilo marsikatero oko rosnó. Viden izraz splošnega sočustvovanja pa je bilo veliko število vencev, s katerimi so obšipali grob. Po končanem cerkvenem obredu je župnik Marin Gaberc stopil na govorniški oder in se v jedrnatih, toda v srce segajočih besedah spominjal radgonskih upornikov in padlih Majstrovih borcev. Molivi za pokojnike je sledila žalostinka »Po mladi vse se veseli«, ki jo je zapel pevski zbor društva »Jadrane« iz Maribora. Nato je gornjeradgonski župan dr. Lenart Boezio, ki ima največ zaslug pri tem, da so se prenesli zemski ostanki pokojnikov v domačo jugoslovansko zemljo, v globoko in tehtno zasnovanem govoru slavil junaško in

mučeniško smrt pokojnikov. Zahvalil se je vsem društvom in organizacijam za udeležbo in obljubil, da bo tržna občina vzela grob v trajno oskrbo in da bo postavila borcem dostojen spomenik. takšen kot so Grki postavili svojim junakom pri Termopilah, da bi bil viden znak naša ljubezni do pokojnikov, ki so žrtvovali svoje življenje za Jugoslavijo.

Podban Dravske banovine dr. Otmar Parkmajer je prinesel pozdrav in zahvalo bana in banske uprave.

V imenu vseh emigrantskih organizacij, ki so bile zastopane, sta govorila dr. Lavo Čermelj iz Ljubljane in Ante Iveša iz Zagreba.

Prvi je v svojem govoru ugotavljal, da so radgonski mučeniki postali naši mladinci na Primorskem zgled in vzor. Kakor so bili oni že osemnajstega tako zaverovani v uresničenje svojih sanj o veliki in svobodni Jugoslaviji, da so tvegali zanj svojo kri in svoje mlado življenje, z onakim prepričanjem in z enako trdno vero pričakujejo danes njihovi rojaki, da bo prišel dan, ko se bo lahko izpolnila želja radgonskih mučnikov, da bodo smeli njihovi zemski ostanki počivati v svobodni domači grudi. Dejstvo, da počivajo odslej kosti radgonskih mučnikov poleg kosti padlih Majstrovih borcev v gostoljubni jugoslovanski zemlji, naj bo viden znak, da je usoda naših rojakov na zapadu tesno združena z usodo naših bratov na severu, in naj bo dobro znamenje, da bo podobno kakor počivajo radgonski mučeniki in junaški Majstrov borci skupno v objemu jugoslovanske zemlje, kaj kmalu združila Jugoslavija v sebi vse naše brate... Zahvalil se je še v imenu saveza emigrantskih organizacij tržki občini radgonski gornjeradgonci, posebno pa njenemu županu za njihovo prizadevanje in trud, ki so ga imeli s prenosom zemskih ostankov pokojnikov v Jugoslavijo.

Ante Iveša je po kratkem nagovoru v hrvaškem jeziku prečital pesem, ki jo je posvetil radgonskim mučnikom Rikard Katalinič-Jeretov.

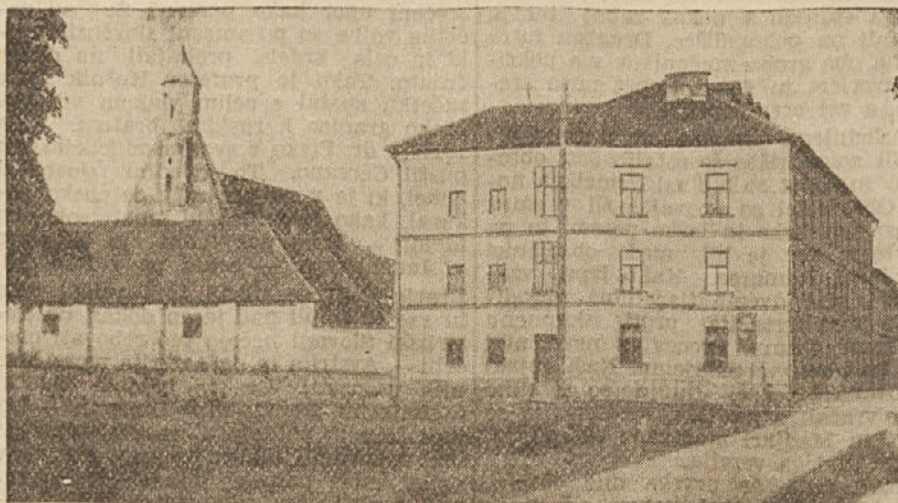
Spominu padlih Majstrovih borcev je veljal globoko začuten govor, ki ga je imel predsednik Zveze Majstrovih borcev prof. dr. Anton Dolar iz Maribora.

Ogasila sta se še zastopnik Narodne odbrane g. Tomažič, in zastopnik Sokola starosta dr. Gorišek. Posebno učinkovito pa je govoril akademik Uršič v imenu akademskega društva »Jadrane«. Vrsto govornikov je zaključil zastopnik borcev, nakar je zapel zbor društva »Jadrane« pesem o »Dobrodošli«.

Ljubljanska radiopostaja je posvetila svoj dopoldanski program radgonskim žrtvam. Oddajala je kot uvod v svečanost žalostinke Chopina, Wagnerja, Beethovna in Garnichstetna. Nato je zapel akademski kvintet žalostinke: »Oblaki so rudeči«, »Polje in »Na strazi«, radijski orkestar pa je zaigral žalno simfonijo »Na grobu« in Chopinovo »Žalno koračnico«. Sledil je prenos žalnih svečanosti iz Gornje Radgone, toda nevihta, ki je razsajala na progli, je povzročila, da se je sredi svečanosti moral prekiniti prenos.

Radgonskim žrtvama

Sest junaka mladih, šest sokola smjelih
Vi ste našu mislo nosili u duši
I sinovi Slave, slobodari vrel
Digli ste se srjesno proti crnoj tmuši.
Pred vašim je okom slobodna i jaka
Dizala se veće Jugoslavija naša
Pozdravljena suncem, spasena iz mraka
I od crnih žbira i od tujih paša.
I junački Vi ste podigli barjake
Na okupe zvali sve drugove Vaše
Al askeri tujdi slomiše Vas jake
Očeše Vam barjake, grožđjem okovaše.
Zagrmió plotun svi ste muški pali
Sa imenom Slave u posljednjem kliku
Heroji bez straha svoj ste život dali
Za slobodno sunce već blizu zrenikul
RIKARD KATALINIČ JERETOV

Mjesto, na kojem su bili streljani radgonski mučenici

NADBISKUP MARGOTTI I FAŠISTIČKI MILITARIZAM NA GRANICI

Jedna poruka nadbiskupa Margottija vojnicima

Tršćanski »Il Popolo di Trieste« od 31. maja donosi veliki izvještaj o svečanostima, koje su na Spasovo održane na Javorci nad Cadrom, gdje je posvećena jedna crkva. Ta je crkva izgrađena za vrijeme rata na uspomenu palim austrijskim vojnicima, a sada bi imala da služi pograničnoj miliciji i finansijskoj straži. »Popolo« opisuje u detalje tu paradu. Margotti je došao na mjesto svečanosti praćen od federalnog fašističkog sekretara za Goričku Luraschijem te od komandanta milicionerske legije »Isonzo«. Na ulazu u crkvu stajali su milicioneri pod oružjem.

U crkvi za vrijeme posvete izrekao je najprije govor milicionerski centurijon Gastald, a zatim nadbiskup Margotti. On je održao govor o patriotizmu i herojstvu talijanske vojske pozvao je vojnike, da budu i u budućim potrebama heroji. »Bog je — kaže Margotti — Talijanima dao veliku i lijepu domovinu i odredio je, da u njoj ima svoje sjedište jedini zastupnik naše crkve na zemlji Papa«. Margotti je zatim govorio o normama, koje moraju da inspirišu talijanstvo i kršćanstvo. Naglasio je, da s velikom zavješću svi ostali narodi gledaju na talijansku veliku naciju, da su Talijani pozvani da dostignu još mnogo veće ciljeve itd. Na koncu kaže:

»Blagoslivljući Crkvu blagoslivljem Vas, koji vodite ovu provinciju, one koji rade za blagostanje i Naciju. Narodi blagoslov dajem za Kralja, za Ducea a nije odijeljen iz mojeg srca Sveti Otac.«

Poslije mise Margotti je blagoslovio zastavu, koju je pučanstvo Zatočnina moralo silom da dađe pograničnoj miliciji i da za nju sakupi lirru po lirru pod pritiskom fašističkog terora.

MUSSOLINI JE ZADOVOLJAN S PEDERZOLLIJEM, POREČKO-PULJSKIM BISKUPOM

Povodom jednog odlikovanja.

Porečko-puljski biskup Pederzoli bio je prošlih dana odlikovan i imenovan komendatorom talijanske krune. Puljski »Corriere Istriano« od 31. maja javlja, da je to odlikovanje uslijedilo »na predlog šefa vlade« Mussolinija. Pa dalje piše taj puljski list:

»Visoko odlikovanje dodijeljeno biskupu znak je naročite blagohotnosti fašističke vlade prema jednom pobožnom i učenom crkvenom dostojanstveniku, koji velikom dobrotom srca i mudrim pastirskim razborom vodi i upravlja katedre Sv. Maura i Sv. Tome. Njegovoj Eminenciji Mons. Pederzoliu naše najiskrenije čestitke.«

Bilježimo ovo odlikovanje kao interesantan događaj, koji govori o odnosu crkvenog vodstva i fašizma u Julijskoj Krajini.

PRIZIV KANONIKA IGNACIJA VALENTIČIČA ZAVRNJEN

Gorica, maja 1935. — (Agis). — Znana afera zaradi Marijinog kipa, ki je v našem mestu vzbudila pred leti veliko hrupa, je bila končana dne 15. maja pred rimskim kasacijskim sodiščem. Kot je že znano, so obtoženci kanonik Ignacij Valentinčič, ki je bil obsojen na 10 mesecev in 6 dni zaporu ter starinar Jakob Zenni, ki je bil obsojen na 38.000 lir denarne kazni, vložila priziv na tržaško apelacijsko in končno še na kasacijsko sodišče v Rimu. Kljub temu, da sta zastopnika kanonika Valentinčiča dokazala, da je ves denar, ki ga je obtoženec izkupil za prodano oblačilo in Marijin kip, potrošil za popravilo razdelane goriške stolne cerkve, za kar je založil tudi precej svojega denarja, nista uspela rešiti svojega klijenta. Vse kar sta trdila je bilo dokazano na podlagi poslovnih knjig, ki so bile v redu. Zanimivo je, da je bil starinar Jakob Zenni oproščen denarne kazni.

PREGOVORI ZA ZAKLJUČENJE KONKORDATA SA JUGOSLAVIJOM

Bečki katolički list »Reichspost« od 21. maja, donosi od svog dopisnika iz Rima dopis, u kome sa kaže sljedeće:

U Vatikanu se potvrđuju vijesti, prema kojima se može očekivati da će se crkveno-pravni pregovori kako sa Jugoslavijom, tako isto i sa Češkoslovackom, uskoro zadovoljavajuće završiti. Sa Jugoslavijom vode se pregovori već duže vremena; ovi pregovori bili su više puta prekinuti. Unutrašnje političke zategnutosti imale su dugo nepovoljne posljedice i po ove crkveno-političke pregovore. Medjutim, sve veće stabilizovanje i nova umjerena kulturna politika Beograda kao i sve veće priznanje koje jugoslovanska vlada pokazuje radu zagrebačkog nadbiskupa za zbliženje između Hrvata i Srba u Hrvatskoj, od koristi su po pregovore za zaključenje konkordata. Govori se da g. Jevtić ima namjeru da svoj boravak u Rimu povodom Dunavske konferencije iskoristi za to da privede kraju pitanje zaključenja konkordata u Vatikanu. Sadašnje stanje pregovora svakako pruža za to potrebne uslove.

D'ANNUNZIO „VOJVODA OD DUBROVNIKA“

Još jedna provokacija riječkog šarlatana

Poznato nam je bilo do sada, da se Gabriele D'Annunzio zove Knezom od Sniježnika »Principe di Montenevoso« i da je taj naslov uzet s antijugoslavenskim provokatorskim motivima. Taj mu je naslov priznat i on se tako i oficijelno zove.

Sad na jednom doznajemo, da je D'Annunzio i Vojvoda od Dubrovnika, ma da nismo nikada čuli da mu je talijanski kralj podijelio taj naslov. Kako bi mu ga zapravo i podijelio? Sniježnik je nazalost pod Italijom, ali Dubrovnik je jugoslavenski i nema talijanski kralj da dijeli feude u Jugoslaviji, pa niti u platonskoj formi. Ali, D'Annunzio je ipak Duca di Ragusa.

Torinski dnevnik »Gazzetta del Popolo« donio je fotografiju D'Annunzia. Na toj fotografiji vlastoručni je potpis D'Annunzia s titulom »Duca di Ragusa«. I to nije neka stara fotografija iz ludihih riječkih dana, kad je D'Annunzio za ručak jeo komad Dalmacije, a za večeru onaj drugi komad, nego je na fotografiji datum »24 maggio 1935«. To je, ako se ne varamo, datum poslije svečane izjave talijanskog poslanika u Beogradu Viole o prijateljstvu prema Jugoslaviji. Izgleda da je Gabriele samo manifestovao svoje mišljenje o takvim izjavama...

»SAN MARCO« SE UZRUJAVA ZBOG »JADRANSKE STRAŽE« i jugoslavenske ratne mornarice

Zadarski »San Marco« od 29. maja donosi članak, u kojem referira o skupštini oblasnog odbora Jadranske straže u Zagrebu, na kojoj je bilo govora o potrebi da se ojača jugoslavenska ratna mornarica. »San Marco« misli, da Jugoslaveni žele ratnu mornaricu samo zbog Italije i to ga uzrujava. San Marco upozorava, da je nemoguće govoriti o jačanju jugoslavenske mornarice u momentu, kad se stvaraju novi prijateljski odnosi s Italijom.

Čudno je to rezonovanje, ali ga ne ćemo komentirati nego ga bilježimo kao odraz jednog mentaliteta. Zašto, onda, Italija ne ukinu svoju mornaricu na Jadranu?

»AZZURRI DI DALMAZIA« POSTOJE I MANIFESTIRAJU U PARADAMA, NA KOJIMA UČESTVOJE TALIJANSKI KRALJ.

Povodom otkrivanja spomenika Nazariu Sauru u Kopru 9. juna, kojemu će prisustvovati sam talijanski kralj Viktor Emanuel III., pozvani su putem novina tršćanski i puljski članovi iredentističkog udruženja »Azzurri di Dalmazia« da učestvuju u paradama.

Još jedan dokaz, da u Italiji postoje »Azzurri di Dalmazia« i da manifestiraju čak i u ovakvim prilikama.

Poziv u »Corriere Istriano«, kaže, da se »azzurri« moraju prijaviti na vrijeme, da bi se znalo, koliko treba mjesta za njih rezervirati pred samim spomenikom.

BEDA KAŽE SVOJE ZOBE

II. Bistrica, maja 1935. (Agis). — Kljub vedno narašćajućoj krizi se do sada beda pri nas in v okolici ni toliko poznala. Razna cestna in druga dela, regulacije in zidanje vojašnic so zaposlila precejšnje število delavcev in obuboženih okoliških kmetov. Letos pa ni nobenega dela na vidiku in beda je začela tudi pri nas sekati s svojimi zobmi prav v živo. Vsa dosedanja dela so ustavljena razen naprave kavern v gozdu, kjer se pa itak naši ljudje ne zaposlijo. Še celo delo na novi zvezni cesti od topolskega železniškega mostu pa do Samsove tovarne v II. Bistrici, ki so jo pričeli graditi pred letom, je ustavljeno na nedoločen čas. V jeseni so tu prekinili z delom zaradi slabega vremena in mraza, pred časom pa so podali in zvozili proč vse zasilne barake za shrambo orodja in materiala, ki so jih lani postavili. Pravijo da ni denarja. Tako so šle po vodi tudi vse obljube za regulacijo Reke, za napeljavno vodovoda v Trnovem, za asfaltiranje cest itd.

Tihotapstvo iz »proste cone« je edini promet, ki poživlja življenje v naših krajih. Ljudje venomer riskirajo zadnje lire, ki jih imajo. Raje gredo peš ure in ure daleč, samo da dobijo za tistih nekaj lire kilogram ali dva več moke kot pri trgovcu. Sicer je vsa okolica polna stražnikov, a ljudje se jih ne plašijo kljub zaporu in kaznim, ki jih čakajo, če jim pridejo na sled. Saj glob itak ne morejo plačevati, ker nimajo s čem. Z bedo se veča tudi to tihotapstvo, kakor ni nikakršne odgovornosti kot tudi bedi ne!

DIPLOMA

Na pravni fakulteti ljubljanske univerze je bil diplomiran preteklo sredo naš stalni sotrudnik g. Žiberna Joško iz Divače na Krasi. Naše čestitke!

Istega dne je bil diplomiran tudi naš rojak g. Frantar Lado, rojen na Opčinah. Čestitamo!

UDIO JULIJSKE KRAJINE

U DJELU ČEŠKOSLOVAČKO - JUGOSLAVENSKE KNJIŽEVNE UZAJAMNOSTI

II. Djela čeških i slovačkih autora izašla u Gorici i Trstu

Broj beletrističkih knjiga iz češke i slovačke literature, prevedenih isključivo (osim u jednom slučaju!) na slovenski jezik, te izdanih u Gorici, odnosno (u daleko manjoj mjeri) u Trstu, veći je, dvaput i nešto više, nego li broj knjiga naših autora prevedenih na češki jezik.

Nabrojiti pisce i sva njihova djela izdana u Gorici i u Trstu značilo bi ispisati veći prostor nego što nam je na raspolaganju. Spomenut ćemo zato samo pisce, odakle će se vidjeti da ima među njima i nekoliko prominentnih imena iz češke i slovačke literature.

Na hrvatskom jeziku izašla je samo jedna knjiga, koju ovaj češki popis spominje, roman iz seljačkog života: Za kravicu, od J. Š. Baara. Roman je preveo Dr. J. Andrić, a izdalo Društvo Sv. Mohora za Istru (Gorica 1931.).

Poznavalac književnog i općekulturnog života u Istri, neće se mnogo tome čuditi. Kao kratko objašnjenje možemo usput reći ovo: Knjiga je prije rata u Istru dolazila najvećim dijelom iz Zagreba, a poslije rata kad je kulturna veza sa Zagrebom prekinuta, nisu prilike u Istri bile pogodne za stvaranje kulturnog središta već i zato što je skoro sva inteligencija bila odmah u početku protjerana ili je drukčije emigrirala.

Sve su ostale knjige izašle na slovenskom jeziku. Evo imena prevedenih čeških i slovačkih autora, koje ne možemo lučiti jer to niti češka bibliografija ne čini; u zagradi je broj prevedenih knjiga: Václav Beneš-Třebitzky (3), Bohumil Brodsky (1), Karel Čapek-Chod (1), Svatopluk Čech (4), Josef Ehrenberger (1), Vitezslav Halek (1), Eduard Holec (1), Josef Holec (1), Frant. Hrnčíř (1), Hurbán Vajansky (1), Chocholoušek (1), Jan Janča (2), Alois Jirasek (1), Čenek Kalandra (1), Jan Klecanda (1), Bohumila Klimšova (3), Josef D. Konrad (1), Václav Kosmak (1), Eliška Krasnohorská (1), Martin Kukučín (1), Jan Neruda (1), Božena Němcová (1), J. K. Zákouchy (1), Jul. Podjavorínska (1), Frant. Pravda (1), Gabriela Preissova (3), V. K. Rais (1), Ana Rehakova (1), Karel Sabina (1), Karolina Svetla (1), Josef Štolba (1), K. J. Tyl (1), Jan Vavra (1), Božena Viková-Kunetická (1), Jaroslav Vrchlický (1), J. K. Zahouchy (1), Julius Zeyer (3). Jednu knjigu valja ovdje još pribrojiti (pripovijest: Božena, izšla u Gorici, 1894.), kod koje nije autor naznačen.

Prema popisu ovdje navedenom, izašla je u Trstu i Gorici 51 knjiga od 37 čeških i slovačkih autora.

Slovenski prevodioci (jedinog hrvatskog — Dra J. Andrića — smo već spomenuli) koji su svoja imena povezali uz ovaj uzajamni rad su ovi: J. Hacin, Simon Gregorčič ml., Petar Miklavc, (spomenuta su trojica preveli najviše djela), Z. Ž. Trbojski (pseudonim?), Andrija Gabršček, Slavko Slavec, J. M. Frankovski, V. Benković, Josip Faganelj, Fran. Gestrin, V. P. H. V., Podravski (pseud.), A. Benković, Ivan Refec, Lj. Furlani, Dr. J. Ražem, Anton Dermota, Jože Kunšič, Dr. Fran. Bradač, Rad. Knaflič, Fran. Tomšič, Fran. Govekar, A.

MARINETTI IN SVOBODA NAŠE KNJIGE V JULJSKI KRAJINI

V opširnem poročilu o kongresu Pen kluba v Barceloni ljubljanski »Slovenec« od 2. junija piše:

»Po prijaznih in deloma neumestnih frazah, ki so jih govorile angleške dame, je vstal Marinetti, zlikan in comme il faut brez vsakih simultaneističnih atribulov, docela podoben vsakemu navadnemu modremu meščanu. S svojimi silovitimi gestami in čudovito blaženo francosčino se je priznal za navduševnega pristaša ideala duhovne svobode, kakršnega postavlja platonična resolucija angleških in ameriških delegatov. Seveda je ta ideal v praksi relativno omejen in more veljati le za velike pisatelje, ne za ljudi, ki jih dela za pisatelje trenutni politični, volitveni ali kakršenkoli položaj. O pisateljevi svobodi sploh ni debate, toda to svobodo je treba določiti in presojati po položaju, v katerem se nahaja država, ki v njej pisatelj živi. Ni vseeno za izživiljanje osebnih svobode in za njeno področje, če je kaka država v mirnem, udobnem in varnem stanju — taka lahko tvega tuksus vsakere, tudi destruktivne pisateljske svobode, ne more pa tega trpeti država, ki je v nemiru, v političnih borbah ali pred vojno. Država, ki mora jemati v obzir vojaške nujnosti, mora paziti na revarnosti, ki jih druge države ne poznajo. Dokaz za iskrenost njegovega stališča je Benedetto Croce, ki kljub temu, da ni fašist, uživa kot velik pisatelj v Italiji vso svobodo pri pisanju in pri izdajanju svojih del.

Petrić, Stanko Svetina. Kod nekih knjiga, prevodilac nije naznačen.

Od ukupno izašle 51 knjige, izašle su prije rata 43 knjige, a poslije rata 5, dok kod tri prevoda nije označena godina izdanja.

Prvi je prijevod izašao godine 1886. u Trstu. Bile su to: Malostranske pripovetke Jana Nerude, izašle u nakladi »Edinosti«. Drugi je češki prijevod izašao sedam godina kasnije 1893. kod Gabrščeka u Gorici. Slijedeće godine izdaje Gabršček 12 prijevoda, godinu dana iza toga (1895.) 11, a onda svake godine do kraja 1902. izlazi po jedan ili dva prijevoda, a jedne godine (1899.) i 3 knjige. Godine 1902. nastaje prekid koji traje opet sedam godina, a onda 1909. izlaze dvije knjige, 1910. jedna, 1911. opet dvije, 1912. nije izašla nijedna, a 1913. samo jedna. Stanka, koju je uzrokovao svjetski rat produljuje se do godine 1925. U tom razdoblju od 12 godina nije štampan u našim krajevima nijedan prijevod sa češkog ili slovačkog. Godina 1925. donosi jednu knjigu, 1926. opet jednu, a onda 1928. godina pa 1929. i 1931. donose na knjižarsko tržište u Julijskoj Krajini po jednu knjigu iz češkoslovačke literature.

Od tih pet poslijeratnih prijevoda, dva je izdala književna družina »Luč« u Trstu: Čapek-Chod: Hojka, Nedošen (1928.) i Martin Kukučín: Mišo (1929.), jedan tršćanska knjižara Štoka (1926.): Narava in kultura starih Slovanov od L. Niederle; jednu knjigu je izdalo Društvo Sv. Mohora za Istru (Gorica, 1931.) te konačno Goriška Mohorjeva Družba (1925.).

Najjača izdavačka aktivnost vezana je o Goricu. Dok je u Trstu izašlo samo 6 knjiga, u Gorici su štampane 45, od tih je sam Andrej Gabršček izdao 43 knjige.

Vrijedno je ovom prilikom malo potanje osvrnuti se na izdavačku aktivnost Andrije Gabrščeka.

Gabršček je u svojoj tiskari ustanovio godine 1893. godine »Slovansku knjižnicu«, u kojoj je izašao najveći dio ovih slovenskih prijevoda iz slovenskih književnosti. Prvi svezak koji je izašao te godine bio je prijevod iz češke literature, koju je Gabršček nekako najviše volio. Godinu dana kasnije 1894. izdao je izmedju 26 svezaka prijevoda iz slovenskih literatura 12 čeških. Tog omjera, da polovica njegovih slovenskih prijevoda bude sa češkog, držao se u glavnom i kasnije. Razlog tome valja tražiti u ondašnjim kulturnim i političkim prilikama u bivšoj Austriji te u slavenofilskoj orijentaciji naše javnosti. Češki politički i kulturni život bio je u mnogočemu uzor našim javnim radnicima, pa se tako i Gabršček ugledao u svojem nakladničkom radu u Čehu. Tome je pridonijelo i osobno Gabrščekovo poznanstvo sa tada poznatim praškim nakladnikom Janom Ottom, te se, kako sam to spominje (u knjizi: Goriški Slovenci, I. dio, str. 343) poveo za Ottovim primjerom kad je ustanovio »Slovansku knjižnicu«.

Za poznavanje češkoslovačko-jugoslavenskih kulturnih odnosa, ova češka bibliografija pruža interesantne podatke, od kojih je lijep dio povezan i s našim kulturnim nastojanjima u Julijskoj Krajini. — (ar)

PROFESORI TALIJANI NEĆE DA DOLAZE U ZADAR

a ako i dodju odmah bježe, jer ne mogu da izdrže uz tu »nenaravnu granicu«

U listu »Le scuola fascista« napisao je profesor Edoardo Ciulli, provincijski povjerenik »Fašističkog udruženja škole« u Zadru članak o stanju školstva u Zadru, pa je u tom članu učinio neke karakteristične konstatacije, koje je vrijedno reprodukovati.

On kaže, da Zadar ima 13.000 stanovnika a šest srednjih škola. Taj Zadar imao bi biti »svjetionik civilizacije« na istočnoj obali Jadrana, a to svjetlo imalo bi tješiti ostale Talijane na toj obali, koji još nisu »oslobodjeni«... Zato ima Zadar šest srednjih škola: jednu gimnaziju, tehničku školu, dva učiteljska, trgovačku školu, koja ima produžnu školu, industrijsku školu s produžnom školom, zatim muški konvikt i jedan konvikt kolež za ženske. Svih djaka ima 1300 od toga 200 »neoslobodjenih dalmatinaca«.

Zadar, po mišljenju prof. Ciullija, može dakle da bude dostojan centar širenja talijanske kulture po ostaloj Dalmaciji, zato se i uzdržavaju u njemu tolike škole. Tu ima mnogo profesora srednje škole, ali bi naravno trebalo paziti, da su ti profesori svi naobraženi, vrijedni, prokušani, pravi apostoli talijanstva... Ti profesori moraju biti spremni, da »podnesu i male nevolje, da trpe izolaciju itd.«, a to, »osim vrlo malo njih«, oni profesori, koji dolaze iz Italije ne mogu da podnesu. Nema dobrih profesora, koji ostaju u Zadru, bar za nekoliko godina, da pomognu dalmatinskim kolegama akciju za dobro domovine. U Zadar doduše dolaze takvi profesori, »...« kora odlaze, iza kratkog vremena (tempo brevissimo), čak iza samih par mjeseci, kaže Ciulli. To je jedno strašno pitanje, koje će trebati riješiti možda tako, da se po Italiji pokupe oni rastreseni dalmatinski profesori, pa da se oni pošalju u Zadar, kad već neće da ostaju u njemu Talijani iz stare Italije. Možda bi se ti Dalmatinci odrekli komoditeta, kojega se Talijani iz stare Italije ne mogu odreći. To je naravno potrebno, da bi se mogla provoditi temeljita politička akcija uz granicu, jer profesori u Zadru, kaže Ciulli, imaju eminentno političku zadaću. (Možda i zbog toga bježe pravi profesori iz Zadra...) Postoji, naprimjer, Istituto fascista di cultura, koje ne može da djeluje, jer nema ko da predaje, a iz vana Zadar ne može da zove predavače, jer ti predavači mnogo traže (date le loro stragrandi o inacetabili pretese)...

To je sve vrlo interesantno, što Ciulli iznosi.

Još ćemo kazati, da on u svom članku iznosi, da u zadarskim srednjim školama već godinama postoje »organski tečajevi dalmatinske historije, da bi se ilustriralo omladini slavnu dvohljadugodišnju rimsku historiju, da bi se pobila antitalijanska propaganda o Dalmaciji«...

AUSTRIJA JE ZABRANILA LIST »DER SÜDTIROLER« NA ZAHTJEV TALIJANSKE VLADE.

Na zahtjev talijanskog poslanika u Beču, po naredjenju austrijske vlade, vlasti u Innsbrucku zabranile su glasilo južnotirolskih emigranata »Der Südtiroler«, poznati borbeni list, koji je u inostranstvu vodio energičnu i konstantnu borbu protiv talijanskog nasilja u Južnom Tirolu. Time je teško pogodjen južnotirolski pokret u Austriji, gdje ima mnogo izbjeglica iz Južnog Tirola, a i među Austrijancima je taj list bio mnogo raširen i čitan. To je bio jedini list, koji je u posljednje vrijeme zauzimao prama Italiji ispravno stajalište, te je pisao o Južnom Tirolu, kad su već mnogi drugi austrijski listovi, po naredjenju vlasti, iz obzira prama saveznicu Italiji, prestali da donose vijesti iz Južnog Tirola.

»Neues Wiener Tagblatt« piše povodom zabrane južnotirolskog lista da je ukinut zbog svojih tendencijskih vijesti i članaka, kojima je huškao protiv prijateljice Italije. Taj bečki list kaže, da će talijanska javnost sigurno s velikim zadovoljstvom primiti tu odredbu austrijske vlade.

»Österreichische Zeitung am Abend« kaže, da je ukidanje »Südtirolera« bilo potrebno i da je time učinjen kraj politici, koja je htjela da se održi neprilateljstvo između Austrije i Italije.

Talijanska je štampa zabilježila bez komentara ukidanje »Südtirolera« i prenijela samo one podje austrijske komentare, u kojima se govori da je bilo potrebno ukinuti taj list s antitalijanskim tendencijama. Doista, nevjerojatno je ovakvo pisanje austrijske štampe i izgleda kao da bi ti listovi bili svi uzdržavani od Rima.

Italija uvažava žito

V Italiji se povećana naročila raznih surovina in živih iz inozemstva. Povećan uvoz lesa, nafte in bencina, a zlasti velika naročila žita potražujejo, da si režim z veliko naglico polni zaloge zavedajoč se, da je zlasti od tega odvisna vsa vojna moč. Tako je vlada naročila v Argentini 2000 ton žita, v Franciji pa polovico manj. Za ta slučaj vsekakor ne velja načelo, ki ga je hotel Mussolini izvesti, tj. stremljenje, da bi domača produkcija, oz. pridelek zadovoljil konzum.

RAD NAŠE EMIGRACIJE U DALMACIJI

Godišnja skupština emigrant-skog udruženja »Istra« u Splitu

U nedjelju dne 26. maja održana je u restauraciji »Lovret« prva redovna godišnja skupština emigrantskog udruženja »Istra« u Splitu. Skupština je u 11 sati prije pedne otvorila pozdravnim govorom predsjednik Dr. Stojan Brajša. Najprije pozdravlja prisutnog novog člana g. Ivana Renčelja, narodnog borca iz Trsta još iz vremena prije rata, pozdravlja sve prisutne članove i zahvaljuje na brojnom odazivu.

Prelazeći na rad skupštine, predsjednik se osvrće najprije na prilike našega naroda preko granice, koji je ostao na svome ognjištu, i koji proživljava svoju najstrašniju kalvariju. Osvrće se na prilike u kojima je naš narod u Juljskoj Krajini prije rata vodio borbu za nacionalnu i ekonomsku samostalnost. Naravno podvlači ulogu naše mlade generacije intelektualaca, koja je proizašla iz pazinske gimnazije, u nacionalnoj borbi. Od Dobriše pa dalje, pod vodstvom narodnih veterana Mandića, Laginje i Spinića, naš narod je redom osvajao nove pozicije. Za vrijeme rata naš je narod strpljivo snosio sve teškoće u uvjerenju, da će mu konačno sinuti sunce slobode. Medjutim mevrupska diplomacija nije vodila računa o pravu našega naroda da se potpuno ujedinji i tako su Juljska Krajina, Zadar i Lastovo bili žrtvovani talijanskom imperijalizmu.

Overtava zatim probleme koji su rukovodili upravu društva u njenom radu. Prva i glavna misao vodilja je naša stalna misao na našu braću u suzanstvu. Drugi problem je širenje interesovanja u Jugoslaviji za naše pitanje. Jer izgleda kao da je među slobodnom braćom zamrla misao za naše krajeve. Treći problem je problem naše emigracije, koja u slobodnoj Jugoslaviji traži upošlenje. Mnogobrojni emigranti izvrnuti su najtežim ekonomskim stradanjima, prepušteni sudbini. Sa brojnim primjerima ilustrira teškoće na koje nailazi naša emigracija kod traženja rada, do zvala boravka i državljanstva. Zaključujući kaže, da mjerodavni faktori treba da vode računa o našoj emigraciji u interesu same Jugoslavije i traži da se o nama vodi barem toliko računa koliko i o ruskoj emigraciji u našoj zemlji, kojoj je olakšan njezin težak položaj susretljivošću mjerodavnih.

Uzima riječ tajnik Pero Trepov, koji najprije čita zapisnik osnivačke skupštine, a zatim izvještava o radu društvene uprave u minuloj godini. Prije toga overtava stanje naše braće u suzanstvu, koja su izvrnuta najstrašnijem teroru, i koja su danas bespravno roblje. Imali smo svoje narodne škole, narodne domove, gospodarska i kulturna društva, koja je naš seljak žuljavom rukom gradio. Danas je sve uništeno, i narod je bez škole, bez vodja, bez kulturnih i gospodarskih ustanova, ta iz dana u dan gospodarski propada.

Prelazeći na rad društva, komemorirše uspomenu blagopod, inž. Skabića, člana uprave, koga je smrt nenadano ugrabila. Održano je 6 članskih sastanaka.

Prigodom obljetnice Rapalskog dana održano je predavanje. Tim povodom je predsjednik održao govor o značenju Rapalla za naš narod. Za 15 i 16 decembra društvo je, prema direktivama Saveznog vodstva, trebalo da održi narodno-obrambene dane. Organizacija je u zajednici sa mješanim nacionalnim udruženjima bila provedena, ali su priredbe u zadnji čas zabranjene. — Uprava društva je saradivala sa Saveznim vodstvom, prvenstveno sa organizatorno-propagandnim otkomom istice važnost prikupljanja statističkih podataka o stanju emigracije.

U toku godine riješeno je 170 predmeta, ne računajući razne okružnice. Održano je 15 sjednica društvene uprave i jedna vanredna skupština. Ističe veliki nedostatak našega društva u tome što ne raspolaže vlastitim društvenim prostorijama. Uprava je vodila o tome računa, ali ovo pitanje nije mogla povoljno da riješi uslijed pomankanja potrebitih materijalnih sredstava. Zahvaljuje Sokolskom društvu, na predusretljivosti u tome, što nam je dozvolilo da tajnik obavija tajničke poslove u jednoj prostoriji Doma.

Osvrće se na socijalni problem emigracije. Prikazuje teškoće na koje nailaze naše izbjeglice u potrazi za hijebom. Uprava je pomagala koliko joj je bilo moguće, prema svojim veoma skućnim novčanim sredstvima. Podijeljeno je potpora u 50 slučajeva a poduzeto su brojne intervencije kod vlasti, ustanova i pojedinaca radi uopštenja naših ljudi itd., ali sa malo uspjeha. Zahvaljuje Jugoslavenskoj Matici, i naročito njenom predsjedniku našem dragom barbu Riki, za ukazanu pomoć našim stradalnicima i saradnju sa našim udruženjem.

Izvjestaj tajnika prima se jednoglasno na znanje.

O stanju blagajne izvještava blagajnik Vjekoslav Znidarić, a zatim ispred nadzornog odbora izvještava Slobodan Jerkić, koji predlaže da se upravi izglasa razrješnica. Skupština jednoglasno i sa odobravanjem prima izvještaje uprave. Prelazi se poslije toga na biranje nove uprave u koju su izabrani: za predsjednika Ivan Renčelj, za potpredsjednika Dr. Josip Mihajlović, za tajnika Pero Trepov, za blagajnika Vjekoslav Znidarić, za članove odbora: Andrija Karu, Stanišlav Škerjanc, Silvestar Lozar, Dušan Kordić, Silvestar Sui i Stjepan Vrean. U nadzorni odbor: Rikard Katalinić-Jeretov, Dr. Stojan Brajša i Slobodan Jerkić.

U zadnjoj tački dnevnoga reda uzimlju riječ razni članovi po pitanjima koja interesuju emigraciju, naročito socijalnom, propagandističkom i t. d., te nakon toga novi predsjednik, zahvaljuje na izboru, preporuča članovima da novu upravu potpomognu u njenom radu, te zaključuje skupštinu.

BRODSKA »ISTRA«
OPROSTILA SE OD
ODLIČNOG SARADNIKA

Brod, juna 1935.

Koncem maja bio je premješten iz Broda u Sisak naš zemljak g. Komel Vjekoslav ovdajšnji sreski podnačelnik i odbornik našeg društva »Istra«. G. Komel je bio odličan činovnik, prijatelj i drug. Njegov odlazak duboko je dirnuo ne samo njegove prijatelje činovnike, nego i ostale s kojima je on dolazio u dodir u povjerenom mu djelokrugu. Da je tome tako najbolje se vidi nu oprostajnim priredbama, koje su mu njegovi prijatelji priredili.

Njegov je odlazak najviše dirnuo naše društvo »Istra«. Ona u njemu gubi odličnog saradnika, dobrog druga, vjernog prijatelja. Prilikom njegovog odlaska upravni je odbor priredio jednu oproštajnu večer u društvenoj prostoriji, gdje su se sakupili svi odbornici. U ime društva oprostilo se sa g. Komelom predsjednik društva g. Benazić. U prigodnom govoru istakao je njegov rad u društvu, za koji mu u ime svijui najljepše zahvaljuje. Lijep i dirljiv govor održao je na istarskom dijalektu naš odbornik g. Šušteršić, koji je izložio povijest naše nacionalne borbe još prije rata.

G. Komel je na svemu izrazio svoju najtopliju zahvalu i da će i dalje kao i do sada raditi za našu narodnu stvar.

Poslije toga je ovo drugarsko večer nastavljeno u najljepšem raspoloženju, uz pjevanje domaćih istarskih i slovenskih narodnih pjesama.

Ive Mihovilić, Jukićeva ul. 36. — Za uredništvo i uprave nalaze se u Zagrebu, Masarykova ulica 28. II. — Broj čekovnog računa 38.799. — Pretplate: Za cijelu godinu 50 dinara; za po godine 25 dinara; za izostajanje dvostruko; za Ameriku 2 vo odgovara; Dr. Fran Brčić, advokat, Samostanska 6. — Tiskar: Stjepanina Jugoslovenske štampe d. d., Zagreb, Masarykova 28a. — Za tiskaru odgovara Rudolf Polanović, Zagreb, Ulica broj 134.

Odiijelo čini čovjeka — TIVAR pravi odijela

Prijatno ljetu u Tivar odijelu!

Ljetna je moda praktična: elegantne svijetle hlače, lagani separatni kaput bez potstave (janker).

Nabavite si takvo odijelo kod nas.

Ni u najtoplijim danima neće Vam biti vruće,

Bouret odijelo	Din 190-240.-
Kaša hlače	90-110-140.-
Janker	110-130.-
Tricot-Sacco	110.-
Bijele Bouret hlače	90-100-110-130.-
Dječji janker	65-75.-
Velvet hlače	40-45-50.-
Bouret hlače	45-50.-

Sva se naša ljetna odijela mogu prati.

Posjetite nas!

TIVAR ODIJELA

»SOČA« MATICA POLAGA RAČUNE

ŠTIRINAJSTI REDNI OBČNI ZBOR »SOČE« MATICE — NOVI PREDSEDNIK DR. ANTON ŠAPLA

Ljubljana, dne 3. junija 1935. — (Agis.) — V soboto zvečer se je vršil ob polni dvorani pri »Levi« štirinajsti redni občni zbor »Soče« matice, ki je dokazal ponovno, da je to naše največje društvo, ki tudi najbolj častno reprezentira delo svoje generacije.

Otvoril je to res svečano zborovanje poslevoedeći podpredsenik g. Ivo Sanein,

namesto odstopivšega predsednika dr. Dinka Puca, ki je postal med tem ban Dravske banovine in se je moral vsled prezaposlenosti odreči nadaljnjemu predsedovanju in vodstvu društva, kateremu je stal na čelu od njegovega začetka. V pozdravnem govoru je najprej ugotovil to dejstvo nato pa pozdravil zastopnike, ki so bili zelo številni, med njimi g. Znidarišić za Jadransko stražo, dr. Dekleva za Branibor, in Klub primorskih akademskih starešin, Figar za Zvezo emigrantov, Obad za Klub primorskih akademikov, Strekelj za Tabor, posebno je pozdravil zastopnike tiska, kajti bili so zastopani skoro vsi slovenski časopisi med drugimi se je posebej obrnil na zastopnika naše »Istres«, s posebnim povdorkom na važnost, ki jo ima naš list med ostalimi.

Obrnil se je v kratkih potezih na položaj, ki vlada danes v našem Primorju, omenil vse žrtve, ki jih je moralo do sedaj naše ljudstvo pretrpeti. Daje je š v kratkih potezih opisal namen društva »Soče« in povdarjal predvsem njegovo nepolitičnost in značaj splošnega ne samo emigrantskega društva, z edinim namenom podpirati rojake, ki pribeže brez sredstev preko meje. Zato smatra, da je dolžnost vseh zavednih državljanov, da pristopijo k društvu in po svojih močeh pomagajo podpirati in s tem lajšati gorje temu delu našega naroda. Končal je z nado na boljše bodočnost in z vzklikom mlademu Kralju.

Sledilo je poročilo društvenega tajnika,

ki se je odlikovalo po stvarnosti in točnosti. V svojem uvodu je omenil predvsem člane, ki so med tem časom umrli, med katerimi je bil tudi mnogoletni in zaslužni tajnik Simčič. Prisotni so počastili spomin s trikratnim slava. Iz nadaljnjega je razvidno, da društvo šteje sedaj skupno 896 članov, med katerimi je okoli 100 domaćinov. S podružnicami šteje »Soča« matica 1.709 članov. Povdarjal je avtonomijo teh podružnic in agilnost nekaterih, zlasti celjske, ki je v svojem okraju najbolj reprezentativno društvo med vsemi ostalimi. V pretekli sezoni je društvo imelo 11 predavanj in 2 komemoraciji. Predavanja so bila izredno dobro obiskana in organizirana. Za uspeh teh večerov se je posebej zahvalil tovarišu Sfiligoju, ki s svojo neumornostjo in požrtvovalnostjo nosi levi del zasluga za uspehe. Težko bi bilo naštevati iz tako izčrpnega poročila vse podrobnosti in detajle, ker bi nas zavedlo predaleč in je prostor zelo omejen. Stiki, propaganda za narodne noše, številne delegacije, udeležba na ljubljanskem festivalu in slično, vse to kaže na velikansko razgibanost v društvu. Tajnik sam je moral izvršiti ogromno poslov, kar dokazuje zlasti veliko število dopisov, ki jih je

moral v tem času rešiti. Bilo je 418 dopisov, 312 prošelj.

Omenil je delo posameznih odsekov tako prireditvenega, pevskega in ustanovitev novega odseka pod imenom »Istarska obitelj«, katerega vodi dr. Prodan.

Podružnic ima društvo »Soča« šest. S krepkim koncem je zaključil svojo poročilo in pozval vse na novo delo v novi poslovni dobi. Prisotni so nagradili to poročilo, ki so ga z napetostjo poslušali od prvega do zadnjega stavka, z velikim odobravanjem.

Sledilo je kratko in jedrnatu poročilo tovariša blagajnika Sfiligoja, ki že leta in leta z velikansko vnemo drži v rokah ta resor in zgleđa, da bi brez Sfiligoja »Soča« težko shajala, kakor bi tudi Sfiligoj brez »Soče«. Tako se je vživel v to svojo funkcijo in jo vodi z tako požrtvovalnostjo, da ga je treba občudovati. Blagajniški promet pretekle dobe je znašal okoli 100.000 dinarjev, dohodkov je bilo okoli 48.500, končna bilanca kaže 109.000 dinarjev. 350 proslavcev je dobila okoli 30.000 dinarjev podpore itd. itd. Članstvo je bilo s poročilo izredno zadovoljno.

Poročilo načelnika prireditvenega odseka g. Čotarja

je pokazalo, da je prav za prav ta odsek po svojem delovanju in obširnem delokrogu društvo v društvu. Kaj vse je v teku ene sezone ta odsek priredil: organiziral je naše narodne noše in izvedel z njimi efekten nastop na vidovdanski proslavi! izdal je zbirko slik z narodnimi nošami, ki jih je izdelal naš priznani umetnik prof. Šantel in ki so gotovo vsakemu emigrantu poznane; organiziral je nastop istrskega plesa na festivalu v Ljubljani ter izvedel še nebroj drugih zabav popolnoma interne, značaja tako več gozdnih zabav, božičnico ter nekaj izletov. Odsek je imel 38 sej, kar najbolj jasno kaže njegovo razgibanost.

V imenu pevskega odseka je poročal g. Klavora.

Pevski zbor vodi g. Rožanc. Zbor je nastudiral že več pesmi in ima vaje dvakrat tedensko. Odsek si je pa nadel poleg ostalega tudi nalogo zbirati primorske narodne pesmi kar je deloma tudi storil in prvo zbirko poklonil svojem bivšemu predseniku banu dr. Dinku Pucu.

Sledila je debata k poročilu v katero so posegli Rebek, Čotar, dr. Ražem in nadzornik Urbančič.

Revizor Batjel je v imenu ostalih revizorjev predlagal, da se da društvenemu odboru absolutorij, kar je občni zbor z aplavzom sprejel.

Sledili so pozdravi zastopnikov raznih društev tako društva Tabora, za katerega je govoril predsednik Strekelj,

ki je zlasti povdarjal enotnost in potrebo sodelovanja ter dejstvo, da so vsi navidni spori, ki so morda bili med obema društvima daleč za nami in da je nujno potrebno skupno delo. Posebno je pozdravil idejo o anketi, ki naj bi se vršila radi vprašanja enotnega podpiranja beguncev in onemogočavanja raznih nerednosti ter želel, da bi ta anketa tudi dovela do uspeha in do enotnega nastopa obeh društev. Za Zvezo emigr. društev je govoril Figar,

za Branibor in starešine dr. Dekleva ter domaćin g. Pintar iz Maribora, ki je izrekel toplo zdravico vsem »Sočanom« in Primorcem.

Sledil je kratak odmor nakar je predlagal rev. Batjel pri volitvah za predsednika dr. Šapla Antona, ki je bil soglasno izvoljen.

Nato je bila prečitana ostala lista volilnega odbora, ki je bila tudi v celoti soglasno sprejeta. Tako so prišli v odbor: Bačić, Bavdaž, Čotar, Gorkič, Kalin, Kajan, Klavora, Kerševan, dr. Pavšič, dr. Ražem, Sanein, Sfiligoj, Simčič, Trampuž, Velikonja, Urbančič, Saksida; kot namestniki: Pavlovič, Bačnar, dr. Puc Boris, Rožanc, za revizorje pa Batjel, Golija in Jedrlinič.

Predsednik se je toplo zahvalil za izkazano mu čast in v kratkih besedah očitral svoj nadaljni program, povdarjal nadaljevanje dosedanjega dela in smernic, ki jih je začrtal s svojo avtoritetno prešnji predsednik. Posebnega povdarka je dal potrebi po čim tesnejšem sodelovanju s podružnicami, kar bo posebej vzel v pretres bodoči odbor.

Pri slučajnostih je odbornik Čotar podal romanja ki ga priredi društvo »Soča« za Binkošti. Članom je v vseh podrobnostih opisal program potovanja in jih pozval, da se čimprej javijo, dokler ne poteče termin. Društvo »Soča« bo poklonilo ob tej priliki tudi krasi srebrni venec.

Govorili so še dr. Dekleva in nadzornik Urbančič, ki je opozoril članstvo zlasti na »Istro« in obširno akcijo, ki je organizirana, da se dvigne število njenih naročnikov.

Ta občni zbor je posebej pokazal in utrdil sloves tega društva, ki v resnici lahko častno reprezentira s svojim delom emigracijo. Temeljita in kratka poročila, z naštevanjem golih dokazov in števil sama že dovolj povedo, čeprav ne vsega, ker je težko opisati in zajeti na tisoče drobnih del, ki jih je treba pri tem opraviti. Z ozirom na povečan pritisk je društvo pripravljeno odgovoriti, sodeč po močeh, ki jih ima s povečano delatnostjo. In baš v tem je dovoljna garancija, da je kljub članstvu, ki ga predstavlja še vedno mlado in polno vitalnosti.

TRAŽE SE RADNICI
SLIJEDEČIH STRUKA:

- 1) Brodograditelji u željezu, (carpentieri oko furnaže za motanje rebrarcorba);
- 2) Brodograditelji u željezu za radnje oko peći za krivljenje rebara (carpentieri oko furnaže za motanje-corba);
- 3) tracciatori u sali za nove brodove u željezu;
- 4) brodski mehaničari;
- 5) brodski tubističari koji su radili oko montaže novih strojeva na brodovima.

Svi ovi radnici moraju poznavati narerte i biti samostalni te voditi jednu stanovitu grupu radnika i preuzeti punu odgovornost za svoj rad. Za to dolazi u obzir samo prvoklasna radna snaga. Napominje se da mogu doći u obzir i naši radnici koji se nalaze u inostranstvu.

Ponude poslati na društvo »Istra«, Trg Kralja Aleksandra I, br. 4.